

Financiranje vjerskih zajednica u Republici Hrvatskoj - izazovi i mogućnosti

Glavaš, Mateja

Master's thesis / Diplomski rad

2019

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zagreb, The Faculty of Political Science / Sveučilište u Zagrebu, Fakultet političkih znanosti**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:114:865193>

Rights / Prava: [In copyright](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2021-03-05**

Repository / Repozitorij:

[FPSZG repository - master's thesis of students of political science and journalism / postgraduate specialist studies / dissertations](#)

Sveučilište u Zagrebu
Fakultet političkih znanosti
Diplomski studij politologije

Mateja Glavaš

FINANCIRANJE VJERSKIH ZAJEDNICA U REPUBLICI
HRVATSKOJ – IZAZOVI I MOGUĆNOSTI

DIPLOMSKI RAD

Zagreb, 2019.

Sveučilište u Zagrebu
Fakultet političkih znanosti
Diplomski studij politologije

FINANCIRANJE VJERSKIH ZAJEDNICA U REPUBLICI
HRVATSKOJ – IZAZOVI I MOGUĆNOSTI

DIPLOMSKI RAD

Mentor: izv. prof. dr. sc. Hrvoje Špehar

Student: Mateja Glavaš

Zagreb
rujan, 2019.

Izjavljujem da sam diplomski rad „*Financiranje vjerskih zajednica u Republici Hrvatskoj -izazovi i mogućnosti*“ koji sam predala na ocjenu mentoru izv. prof. dr. sc. Hrvoju Špeharu, napisala samostalno i da je u potpunosti riječ o mojem autorskom radu. Također, izjavljujem da dotični rad nije objavljen ni korišten u svrhe ispunjenja nastavnih obaveza na ovom ili nekom drugom učilištu, te da na temelju njega nisam stekla ECTS-bodove. Nadalje, izjavljujem da sam u radu poštovala etička pravila znanstvenog i akademskog rada, a posebno članke 16-19. Etičkoga kodeksa Sveučilišta u Zagrebu.

Mateja Glavaš

Sadržaj

1. Uvod	1
2. Metodološki pristup	3
3. Razdvajanje crkve i države	7
3.1. Pravni položaj vjerskih zajednica u Republici Hrvatskoj	8
4. Modeli financiranja vjerskih zajednica	13
4.1. Financiranje iz isključivih osobnih priloga vjernika	13
4.2. Države koje imaju crkveni porez	14
4.3. Direktno financiranje crkve i religijskih zajednica	16
5. Financiranje vjerskih zajednica u Republici Hrvatskoj	17
5.1. Financiranje registriranih vjerskih zajednica	18
5.2. Financiranje vjerskih zajednica koje su sklopile ugovore od zajedničkog interesa s Republikom Hrvatskom	19
5.3. Financiranje Katoličke Crkve u Republici Hrvatskoj	26
5.4. Problemi trenutnog modela financiranja	31
6. Stavovi predstavnika vjerskih zajednica o modelu financiranja	34
7. Zaključak	39
Literatura	42
Sažetak	46
Ključne riječi	46

1. Uvod

Ovaj rad tematizira financiranje vjerskih zajednica u Republici Hrvatskoj. Radi se o području, kako tvrdi Šinković, „koje nije istraženo (istraživano) sustavno zbog same složenosti svakog konkretnog sustava (pa tako i hrvatskog) koji je rezultat ustavno-pravnog, financijsko-pravno, političkog, kulturnog, socijalnog i gospodarskog naslijeđa“ (Šinković, 2015: 4). Stoga se u ovom radu osim politološke teorije o odnosu crkve i države te metoda kvalitativnih istraživanja politike koriste izvori iz pravne znanosti kao i područja javnih financija.

Financiranje vjerskih zajednica je svakako područje o kojem se do sada u akademskoj zajednici, ali i u javnosti posvetilo vrlo malo pažnje¹ te tek nekolicina autora problematizira hrvatski model financiranja vjerskih zajednica. Unatoč tom, Špehar primjećuje kako je upravo financiranje vjerskih zajednica jedan od dominantnih problema koji se prepoznaju u suvremenom odnosu vjerskih zajednica i Republike Hrvatske te kako se radi o neuređenom modelu „financiranja vjerskih zajednica u odnosu na zahtjeve transparentnosti i kvalitetnijeg korištenja javnog novca“ (2013: 157).

Osim navedenog, javlja se i pitanje i problem odvojenosti crkve i države koje je aktualno stoljećima, kao ono koje „čuva autonomnost vjerske zajednice od presezanja države, ali ima zadatak i spriječiti upletanje religijskih organizacija u državne poslove“ (Sokol i Staničić, 2018: 45). Ovaj rad će u kontekstu modela financiranja vjerskih zajednica u RH problematizirati upravo pitanje ovisnosti o državi. Postavlja se pitanje jesu li u praksi provedeni pravni propisi koji definiraju odnose države i crkve i to tako da se ti „odnosi temelje na načelu neovisnosti i samostalnosti i crkve i države, i to svake u svom poretku“ (Eterović, 2004).

Trenutni je model financiranja koncipiran na način da je država ta koja dio prikupljenih poreza izravnim transferima iz državnog proračuna prebacuje vjerskim zajednicama. Stoga građani ne odlučuju sami kome će ići dio njihovih prihoda, a vjerske zajednice su, ukoliko im to predstavlja

¹ U javnosti se ova tema problematizira tek prilikom protestnih skupova zagovornika sekularizma na kojima se okuplja vrlo mali broj sudionika, deseci, koji zahtijevaju reviziju Ugovora RH i Svete stolice, kao i promjenu ustavnog određenja i modela suradnje države i Katoličke Crkve u Republici Hrvatskoj.

većinu prihoda, umjesto prema članovima, čija sredstva uostalom posredstvom države i primaju, ovisne o državi. Osim toga, država ne objavljuje javno na koji način i za koje potrebe su sredstva proslijeđena iz državnog proračuna vjerskim zajednicama i utrošena, iako im vjerske zajednice dostavljaju godišnja financijska izvješća o korištenju primljenih sredstava.

Unatoč tome, kao što je ranije spomenuto, ova tema još je uvijek vrlo malo obrađena i nedovoljno razrađena te se stječe dojam da vjerske zajednice ne izražavaju inicijativu za promjenom trenutnog modela koji ih stavlja u nepovoljan položaj u odnosu na državu. Stoga se postavlja pitanje jesu li vjerske zajednice svjesne nedostataka trenutnog modela financiranja i stvara li on iz njihove perspektive ovisnost o državi te može li to bit razlog za inicijativom vjerskih zajednica da dođe do promjene trenutnog modela financiranja.

Rad je strukturno podijeljen na 5 tematskih dijelova, a započinje pregledom metodologije, odnosno poglavljem u kojem se opisuje način analize primarnih, sekundarnih i tercijarnih izvora podataka koji se koriste, s posebnim naglaskom na metodu analiziranja provedenih intervjua s predstavnicima vjerskih zajednica. Zatim slijedi poglavlje koje daje teorijski prikaz uređenja odnosa crkve i države za čije je razdvajanje od izuzetne važnosti način na koji je uređeno financiranja vjerskih zajednica. U tom se poglavlju i daje pregled pravnog uređenja odnosa države i vjerskih zajednica u Hrvatskoj, koji je kroz Ustav, Zakon o pravnom položaju vjerskih zajednica te posebno međudržavne ugovore Republike Hrvatske i Svete Stolice određen kao model suradništva, odnosno suradnje između države i vjerskih zajednica. Zatim se prema Ramboudovoj klasifikaciji opisuje rješavanja pitanja odvojenosti vjerskih zajednica kroz različite modele financiranja. Hrvatsko rješenje financiranja vjerskih zajednica predstavljeno je kroz analizu pravnih dokumenata u predzadnjem poglavlju, a u posljednjem se poglavlju daje prikaz i analiza stavova predstavnika vjerskih zajednica o trenutnom modelu financiranja koji su dobiveni tehnikom intervjuiranja elita.

Teza koja će se nastojati dokazati u ovom diplomskom radu glasi: trenutni model financiranja vjerskih zajednica u Republici Hrvatskoj ima mnogo mana te stvara svojevrsnu ovisnost vjerskih zajednica o državi, no vjerske zajednice su unatoč tome za održavanje statusa quo te od strane vjerskih zajednica u skorije vrijeme neće doći do inicijative za promjenom modela.

2. Metodološki pristup

Metodološki se ovaj rad temelji na kvalitativnoj analizi sadržaja dobivenih iz različitih primarnih, sekundarnih i tercijarnih izvora podataka. Kvalitativno istraživanje je odabrano budući da se radom želi odgovoriti na višestruko istraživačko pitanje o izazovima povezanim s trenutnim modelom financiranja, posebno se osvrćući na potencijalnu ovisnost vjerskih zajednice o državi zbog odabranog modela, kao i ponuditi svojevršno predviđanje o inicijativi koja bi došla od strane vjerskih zajednica za promjenom trenutnog modela financiranja. Odabrane su kvalitativne metode istraživanja s obzirom da one pomažu objasniti i staviti u kontekst fenomen koji se istražuje te jer se njima „nastoje utvrditi i razumjeti svojstva, obilježja i značajke objekata istraživanja“ (Landman, 2008: 33). Osim toga, kvalitativna analiza nam „omogućuje dubinsko prikupljanje informacija“ (Burnham i dr, 2006: 34).

Ključno je dakle odrediti kakve mogućnosti za financiranje vjerskih zajednica postoje te kako je to pitanje riješeno u drugim liberalnim demokracijama, članicama Europske unije. Osim toga, potrebno je ustanoviti kako su povezani ovisnost o državi i pojedini modeli financiranja te kako je uređeno financiranje vjerskih zajednica u Republici Hrvatskoj te koji su stavovi samih vjerskih zajednica o tom pitanju. Stoga će se, korištenjem analize dokumenata i dosad objavljenih radova, korištenjem komparativne metode, odnosno klasifikacijom zemalja članica Europske unije prema modelu financiranja vjerskih zajednica iznijeti karakteristike postojećih modela financiranja vjerskih zajednica u zemljama članicama Europske unije. Na taj način će se i hrvatski model smjestiti u odgovarajuću skupinu zemalja te će se dati prikaz ostalih mogućnosti i modela financiranja koji postoje za države koje su se odlučile za kooperacijski model suradnje između države i vjerskih zajednica, a za koji se najvišim pravnim aktom odredila i Republika Hrvatska (Špehar, 2013). Nakon toga će se analizom pravnih akata Republike Hrvatske, deskriptivnom metodom, opisati postojeći model financiranja vjerskih zajednica u Republici Hrvatskoj. Posebna pažnja usmjerena je na financijsku analizu Državnog proračuna, njegovu programsku klasifikaciju i aktivnosti povezane s vjerskim zajednicama.

Važna komponenta ovog rada su stavovi predstavnika vjerskih zajednica koji izražavaju i stavove glavnih nedržavnih aktera u ovom slučaju. Odabrana je istraživačka tehnika intervjuiranja elita za

koju Burnham i suradnici navode kako je to često „najučinkovitiji način stjecanja informacija o donositeljima odluka i procesima odlučivanja“ (2006, 219). Sugovornici u intervjuu u svojim komentarima omogućuju svojevrsnu evaluaciju, daju uvid u svoje iskustvo i kritiku trenutnog modela kao i omogućuju svojevrsno predviđanje. Osim toga, „intervjuiranje elita može se primijeniti kad god je prema ispitaniku prikladno odnositi se kao prema stručnjaku o određenoj temi“ (Leech, 2002a: 663). Stoga su predstavnici vjerskih zajednica, koji su u ovom kontekstu i predstavnici organiziranih nedržavnih aktera, najbolji izvori podataka jer upravo o njihovim stavovima i nastojanjima ovisi budućnost financiranja vjerskih zajednica u Republici Hrvatskoj.

Pri intervjuiranju elita najčešće se koristi oblik polustrukturiranog intervjua u kojem ispitanik, u ovom slučaju predstavnik vjerske zajednice, odgovara na niz pitanja otvorenog tipa, a sam redoslijed pitanja i potpitanja nisu unaprijed određeni. „Pri intervjuiranju se razlikuju deskriptivna pitanja kojima se traži deskripcija procesa, odnosno, takozvani izvještaji o praksi, te evaluativna pitanja kojima se pokušava doprijeti do značenja koja ispitanik pripisuje određenome procesu ili nekim njegovim elementima (Zølnner i dr, 2007: 125-147, cit. prema Petek, 2012: 22).

Pitanja su podijeljena u 3 skupine kako bi se u kasnijoj fazi analize jednostavnije kodirala. Prva skupina su pitanja vezana uz trenutni model financiranja te stavove vjerskih zajednica o trenutnom modelu. Drugu skupinu čine pitanja vezana za financijsku ovisnost vjerskih zajednica o državi. Posljednju skupinu pitanja čine pitanja o mogućnosti za promjenom modela financiranja i drugim modelima u Europskoj Uniji, s posebnim naglaskom na njemački, austrijski te talijanski model financiranja vjerskih zajednica koji se detaljnije opisuju i uspoređuju u poglavlju o modelima financiranja u Europskoj uniji.

S obzirom da u intervjuiranju elita ne pomažu „konvencionalne tehnike uzrokovanja“ (Burnham i dr, 2006: 222) važno je imati na umu da nemaju svi ispitanici jednaku moć u odnosu na druge, odnosno, „neki ispitanici mogu vrijediti više od drugih u pogledu na njihov utjecaj na proces odlučivanja“ (Burnham i dr, 2006: 219). Stoga je važno pojasniti način na koji su birani ispitanici za provođenje intervjua. U određivanju sudionika s kojima će se provesti polustrukturirani intervju, u obzir su uzeti: podaci Držanog zavoda za statistiku Republike Hrvatske – Popis pučanstva iz 2011. godine, Izvještaji o izvršenju državnog proračuna za razdoblje od sklapanja

prvog ugovora s vjerskim zajednicama (2003.) te Ugovori Vlade Republike Hrvatske s vjerskim zajednicama u kojima se određuju fiksni iznosi koje država godišnje isplaćuje vjerskim zajednicama iz državnog proračuna. Nakon konzultiranja navedenih dokumenata i kontaktiranja vjerskih zajednica, odrađeni su polustrukturirani intervjui s:

- mons. Ivanom Hrenom, dugogodišnjim ekonomom Zagrebačke nadbiskupije i voditeljem Ureda za povrat crkvene imovine, koji je ujedno član posebnog mješovitog državno-crkvenog povjerenstva za provedbu Ugovora Svete Stolice i Republike Hrvatske,
- mr. sc. Nerminom Botonjićem, šefom kabineta ureda Muftije i tajnikom Mešihata Islamske zajednice u Hrvatskoj koji je i predsjednik Izvršnog odbora Medžlisa Zagreb,
- mag. iur. Berminom Meškićem, voditeljem Pravne službe Mešihata Islamske zajednice u Hrvatskoj
- Brankom Berićem, biskupom Evangeličke Crkve u Republici Hrvatskoj,
- mr. sc. Damirom Špoljarićem, predsjednikom Evandeoske pentekostne Crkve u Hrvatskoj,
- Nebojšom Milovanovićem, blagajnikom Kršćanske adventističke Crkve u Republici Hrvatskoj,
- Željkom Mrazom, glavnim tajnikom Saveza baptističkih crkava u Republici Hrvatskoj,
- Dean Friedrichom, glavnim tajnikom Židovske općine u Zagrebu.

Intervjui su se analizirali metodom otvorenog kodiranja. Ispitanici su u intervjuiima odgovarali na niz otvorenih pitanja, a takva je pitanja znatno teže kodirati u odnosu na brojčane odgovore. S obzirom da je dio sudionika odbio snimanje, kodiranje je dijelom obavljeno analizom transkripata audio snimaka intervjua, a dijelom kroz bilješke prikupljene tijekom intervjua. Obrada materijala započinje povezivanjem dijelova odgovora sudionika koji daju odgovor na istraživačko pitanje. Zatim su se tim dijelovima teksta dodjeljivali relevantni pojmovi koji označavaju bit istaknutog dijela teksta, odnosno kodovi. Treću razinu čini združivanje pojmova u kategorije, odnosno strukturiranje u kodove trećega reda (Mesec, 1998, prema Biškup, Buljevac, Leutar, 2009: 84; prema Petek, 2012: 27).

Prednost odabira ovakvog istraživanja očita je „ondje gdje je cilj istraživanja detaljno istraživanje iskustva prakse, vrijednosti i stavova ljudi i utvrđivanja njihova značenja za one kojih se tiču“ (Devine, 2002: 207 prema Burnham i dr, 2006: 232). No, može se „pojaviti problem povjerljivosti

s ispitanicima“ (Burnham i dr, 2006: 232). Stoga je važno ovu tehniku koristiti uz druge kvalitativne metode istraživanja, koje su ranije opisane.

3. Razdvajanje crkve i države

Pitanje odnosa crkve i države pitanje je koje je aktualno stoljećima. Od početka nastanka kršćanstva, pa sve do današnjih dana crkva i država, sa svojim specifičnim ciljevima i ulogama pokušavale su perzistirati u različitim suodnosima. Kroz povijest se mogu prepoznati dominacije i pretenzije svjetovne vlasti na crkvenu, kao i obrnuto, koji su bili uzrok i povod mnogih sukoba čak i ratova. No, Američkom revolucijom i Ustavom SAD-a dolazi do prvog pravnog odvajanja crkve i države. „Ustav SAD-a prvi je poznati ustav koji jasno određuje načelo odvajanja crkve i države, daleko prije negoli će se to dogoditi u Francuskoj i drugim europskim zemljama.” (Špehar, 2011: 27).

„Razdvojenost svjetovnoga i duhovnoga stečevina je od prvorazredne važnosti za građane, religije i države. Raskinuvši donedavne veze Crkve i države, ona obje strane poziva na suzdržanost. Religije moraju shvatiti da više ne mogu nametati svoje svjetonazore, dok države moraju prihvatiti slobodno sučeljavanje tradicija i mišljenja u javnom prostoru, koji je odsad otvoren slobodama i pluralizmu. Što se tiče građana, oni moraju biti načelno sigurni u to da država poštuje njihovu slobodu savjesti i vjeroispovijedi, ali i u to da ih štiti od svih vjerskih ekscesa, budući da joj je dužnost skrbiti o javnom redu i miru“ (Picq, 2017: 134).

Upravo je odvajanje crkve i države jedno od dva temeljna načela sekularnosti prema Jocelyne Maculure i Charles Taylor. Oni ističu kako „u društvu koje se istovremeno zalaže za jednakost i različitost, država mora biti odvojena od religije te imati neutralan nastup prema religiji“ (Maculure i Taylor, 2011: 9). To je prepoznato i u zemljama članicama Europske unije te je primjena načela sekularnosti dovela do različitih rješenja pitanja odnosa crkve i države, pa i razlikovanja različitih vrsta sustava i modela odvajanja crkve i države u demokracijama. Rambaud tako primjenom formalno-empirijske metode na rješenje problema razdvajanja crkve i države „razlikuje tri tipa: državne crkve (Engleska, Danska, Finska), režime separacije (Francuska, Nizozemska, Irska) i režime separacije i kooperacije (Belgija, Španjolska, Italija, Austrija, Njemačka, Portugal)” (Špehar, 2009: 54).

Špehar Hrvatski model prije članstva u Europskoj uniji naziva tranzicijskim modelom suradnje između države i crkve (Špehar, 2013: 37) No, s obzirom na vremenski odmak i promjene koje su

od toga nastale, možemo Republiku Hrvatsku klasificirati kao zemlja u kojoj se između crkve i države prakticira model separacije i kooperacije, odnosno suradnje između vjerskih zajednica i države. S time se slažu i pravnici Soko i Staničić koji tvrde kako je “u Republici Hrvatskoj na snazi kooperacijski ili konkordatski model odnosa crkve i države” (Sokol i Staničić, 2018: 44). Osim Republike Hrvatske u Europskoj uniji većina zemalja ima upravo taj model iako kako se moglo uočiti u Ramboudovoj podijeli postoje zemlje članice koje su se odlučile i za model državne crkve, kao i modele separacije.

3.1. Pravni položaj vjerskih zajednica u Republici Hrvatskoj

U Republici Hrvatskoj odnos između Države i vjerskih zajednica prvenstveno je određen najvišim pravnim aktom, Ustavom Republike Hrvatske. Njime se u Republici Hrvatskoj osim načela slobode vjerovanja također proklamira slobodno i javno očitovanje vjere ili drugog uvjerenja (čl. 40 Narodne novine, br. 56/90, 135/97, 8/98, 113/00, 124/00, 28/01, 41/01, 55/01, 76/10, 85/10, 05/14). Nadalje, Hrvatski Ustav određuje kako su sve vjerske zajednice odvojene od države te jednake pred zakonom. Osim toga, čl. 41. Ustava jamči kako vjerske zajednice „u svojoj djelatnosti uživaju zaštitu i pomoć države“ (čl. 41. Ustav). Navedeni članak određuje stoga kako će u Republici Hrvatskoj između crkve i države dominirati odnos suradništva. Osim Ustava, pitanje vjerskih zajednica je u Republici Hrvatskoj uređeno Zakonom o pravnom položaju vjerskih zajednica, donesenim 2002. godine. Njime se člankom 17. određuje kako vjerske zajednice sječu sredstva između ostalog i iz javnih sredstava.²

² Članak 17.

(1) Vjerska zajednica stječe sredstva:

– prihodima od svoje imovine,

– iz dobiti trgovačkih društava kojih su imatelji dionica ili udjela,

– obavljanjem karitativne, odgojno-obrazovne, kulturne, umjetničke ili druge opće korisne djelatnosti, te prodajom vjerskih izdanja ili suvenirna,

– od pružanja vjerskih usluga,

– od nasljedstva i darova,

– od dobrovoljnih priloga (u novcu, uslugama ili radovima) fizičkih i pravnih osoba.

(2) Vjerskoj zajednici odobrit će se sredstva iz državnog proračuna čija će se godišnja visina određivati ovisno o vrsti i značaju njenih vjerskih objekata (kulturnom, povijesnom, umjetničkom i sl.) te o djelovanju vjerske zajednice na odgojno-obrazovnom, socijalnom, zdravstvenom i kulturnom području i njenom doprinosu nacionalnoj kulturi, kao i humanitarnom i općekorisnom djelovanju vjerske zajednice.

Pravno gledano na temelju iznesenih Ustavnih odredbi, može se zaključiti da „sloboda djelovanja vjerskih zajednica nije samo ustavna nego i legalna i legitimna“ (Šinković, 2015: 79). No, pravnici napominju kako u Hrvatskoj postoji neujednačeni pravni tretman kada se govori o vjerskim zajednicama. To temelje na činjenici da „ZPPVZ propisuje samo neka prava koja vrijede za sve vjerske zajednice i načelno uređuje pravo na obavljanje nekih djelatnosti, dok sva druga zakon vezuje uz potpisivanje ugovora s Vladom RH“ (Vuković Tomić, 2014: 208). Tako Vlada RH s dijelom vjerskih zajednica sklapa ugovore o pitanjima od zajedničkog interesa, a „kriteriji odabira vjerskih zajednica s kojima će država potpisati takav ugovor nisu propisani zakonom, pa se u praksi pojavila situacija da je nekima zahtjev za sklapanjem ugovora odbijen bez utemeljenog obrazloženja“ (Vuković Tomić, 2014: 208).

Ipak, dvije godine kasnije od donošenja spomenutog zakona, Vlada pokušava riješiti problem nejasnih kriterija i nejednakih uvjeta po kojima se sklapaju ugovori između Vlade Republike Hrvatske i vjerskih zajednica o pitanjima od zajedničkog interesa te 23. prosinca 2004. godine donosi Zaključak Vlade Republike Hrvatske koji postaje mjerodavan za to područje. No, usklađenost ovog Zaključka s Ustavom i Zakonom dovedena je u pitanje te su neke vjerske zajednice podnijele tužbu Ustavnom sudu koji se proglasio nenadležnim, kao i Europskom sudu za ljudska prava koji donosi presudu u korist tužitelja. U spornom je Zaključku navedeno kako:

(3) Vjerskoj zajednici može se iz državnog proračuna i proračuna jedinica lokalne samouprave i proračuna jedinica područne (regionalne) samouprave dodjeljivati i namjenska potpora, osobito za izgradnju i obnovu objekata vjerske zajednice.

(4) Vjerska zajednica podnosi nadležnom tijelu obrazloženi zahtjev za dodjelu sredstava iz stavka 2. i 3. ovoga članka.

(5) Vjerska zajednica ne plaća porez na promet nekretnina kada stječe vjerske objekte ili zemljište za izgradnju vjerskih objekata bez obzira na način stjecanja ovih nekretnina.

(6) Vjerska zajednica ne plaća porez na priloge koje joj daju građani i pravne osobe. Pravne i fizičke osobe ne plaćaju porez na dobit, odnosno porez na dohodak do visine propisane Zakonom o porezu na dobit i Zakonom o porezu na dohodak.

(7) Vjerska zajednica ne plaća carinu i porez na predmete, koje prima od stranih vjerskih zajednica, te drugih stranih pravnih i fizičkih osoba, koji vjerskoj zajednici, odnosno njenim svećenicima i drugim vjerskim službenicima služe za obavljanje vjerskih poslova.

(8) Vjerska zajednica i njeni ustrojstveni oblici koji su stekli pravnu osobnost upisom u Evidenciju za svoje obveze odgovaraju svaki cijelom svojom imovinom, u skladu sa zakonom.

„Za sklapanje ugovora o pitanjima od zajedničkog interesa za Republiku Hrvatsku i neku ili više vjerskih zajednica, koji sklapa Vlada Republike Hrvatske i vjerska zajednica, potrebno je da jedna ili više vjerskih zajednica, koje bi sklopile ugovor, ispunjavaju jedan od dva uvjeta:

- da su djelovale na području Republike Hrvatske na dan 6. travnja 1941. godine i nastavile djelovanje u kontinuitetu i pravnoj slijednosti, te da broj vjernika prelazi brojku od šest tisuća, prema zadnjem popisu stanovništva,
- da je povijesna vjerska zajednica europskog kulturnog kruga (Katolička Crkva, Pravoslavna Crkva, Evangelička Crkva u Republici Hrvatskoj, Reformirana kršćanska Crkva u Hrvatskoj, Islamska zajednica u Hrvatskoj, Židovska zajednica u Republici Hrvatskoj). Crkva ili vjerska zajednica koja se izdvoji ili se izdvojila iz crkve ili vjerske zajednice smatra se novom crkvom odnosno vjerskom zajednicom, a početak njezinog djelovanja smatra se danom izdvajanja, odnosno osnivanja...“³

Govoreći u kontekstu neujednačenosti pravnog tretmana za vjerske zajednice u Republici Hrvatskoj neizostavno je spomenuti kako se Zakon o pravnom položaju vjerskih zajednica u najvećoj mjeri ne primjenjuje na Katoličku Crkvu. Razlog tomu je u činjenici da je Republika Hrvatska krajem devedesetih (1996. i 1998. godine), dakle prije donošenja Zakona o pravnom položaju vjerskih zajednica, sklopila međunarodne ugovore sa Svetom Stolicom koja je subjekt međunarodnog prava. „Nakon demokratskih promjena u Republici Hrvatskoj postalo je neophodno ubrzano pronalaziti rješenja raznih pitanja povezanih s odnosom između crkve i države. Naime, prošli je komunistički sustav ostavio mnoga pitanja neriješenima, a životna je stvarnost donosila i nove probleme, posebno na područjima zajedničkoga interesa crkve i države“ (Eterović, 2004: 15).

Stoga se pravni status Katoličke Crkve u Hrvatskoj temelji na ugovorima između Svete Stolice i Republike Hrvatske koji su kao međunarodni ugovori po pravnoj snazi iznad zakona RH (Šinković, 2012).⁴ To nije ništa neuobičajeno, Sveta Stolica stoljećima odnose s državama uređuje

³ Zaključak Vlade Republike Hrvatske, klasa: 070-01/03-03/03, Urbroj: 5030104-04-3, od 23. prosinca 2004. godine.

⁴ Ustav Republike Hrvatske čl. 140 „Međunarodni ugovori koji su sklopljeni i potvrđeni u skladu s Ustavom i objavljeni, a koji su na snazi, čine dio unutarnjeg pravnog poretka Republike Hrvatske, a po pravnoj su snazi iznad zakona. Njihove se odredbe mogu mijenjati ili ukidati samo uz uvjete i na način koji su u njima utvrđeni, ili suglasno općim pravilima međunarodnog prava“.

sklapanjem konkordata, međunarodnih ugovora „kojim se u jednom dokumentu uređuje cjelokupan odnos Crkve i države“ (Šinković, 2015: 96). No, nova praksa Katoličke Crkve nakon Drugog vatikanskog sabora (1962. - 1965.) da se u uređivanju odnosa između Crkve i države preferiraju pojedinačni ugovori razlog je zašto su zašto je Sveta Stolica s Republikom Hrvatskom sklopila četiri ugovora koji „svaki za sebe rješava pojedino pitanje ili skupinu srodnih pitanja“ (Šinković, 2015: 96). To su:

1. Ugovor između Svete Stolice i Republike Hrvatske o dušobrižništvu katoličkih vjernika, pripadnika oružanih snaga i redarstvenih službi Republike Hrvatske, sastavljen u Zagrebu, 19. prosinca 1996. godine (stupio na snagu 9. travnja 1997.)⁵
2. Ugovor između Svete Stolice i Republike Hrvatske o suradnji na području odgoja i kulture, sastavljen u Zagrebu, 19. prosinca 1996. godine (stupio na snagu 9. travnja 1997.)⁶
3. Ugovor između Svete Stolice i Republike Hrvatske o pravnim pitanjima, sastavljen u Zagrebu, 19. prosinca 1996. godine (stupio na snagu 9. travnja 1997.)⁷
4. Ugovori između Svete Stolice i Republike Hrvatske o gospodarskim pitanjima, sastavljen u Zagrebu, 9. listopada 1998. godine (stupio na snagu 14. prosinca 1998. godine)⁸

Za određivanje odnosa crkve i države u Republici Hrvatskoj signifikantan je posebno članak 1. Ugovora između Svete Stolice i Republike Hrvatske o pravnim pitanjima koji navodi kako „su Država i Katolička Crkva, svaka u svom poretku, neovisne i samostalne, obvezuju se da će u međusobnim odnosima potpuno poštivati to načelo te da će međusobno surađivati u brizi za cjelovit duhovni i materijalni razvoj čovjeka i u promicanju općega dobra“ (Eterović, 2004: 145).

Na kraju ove deskripcije o pravnom statusu vjerskih zajednica u Republici Hrvatskoj uočava se ono oko čega je među pravnim stručnjacima postignut konsenzus, a to da „se vjerske zajednice u Republici Hrvatskoj mogu podijeliti na pet tipova:

⁵ Narodne novine – Međunarodni ugovori, broj 2/97

⁶ Narodne novine – Međunarodni ugovori, broj 2/97

⁷ Narodne novine – Međunarodni ugovori, broj 3/97

⁸ Narodne novine – Međunarodni ugovori, broj 18/98

1. Katolička Crkva, čiji je položaj reguliran međunarodnim ugovorima i koja ima specijalni, *sui generis* status unutar hrvatskog pravnog sustava i na koju se, u najvećoj mjeri, ne primjenjuje ZPVZ
2. vjerske zajednice koje su potpisale posebne ugovore s državom
3. registrirane vjerske zajednice
4. neregistrirane vjerske zajednice koje imaju pravni oblik vjerskih udruga, tzv. vjerske zajednice u nastajanju
5. neregistrirane vjerske zajednice koje nemaju ni pravni oblik vjerskih udruga” (Staničić, 2014: 244).

4. Modeli financiranja vjerskih zajednica

S obzirom na odnose vjerskih zajednica i države u suvremenom svijetu, jedno od ključnih pitanja za taj odnos je i model financiranja vjerskih zajednica. Iz perspektive države, porezi se prikupljaju radi financiranja javnih potreba te se na primjeru financiranja vjerskih zajednica kroz poreze može govoriti o zadovoljavanju vjerskih potreba građana kroz financiranje iz proračuna. Navedeni međuodnos vjerskih zajednica i države može dovesti do „svojevrzne ovisnosti crkve od države, koja iz financijske ovisnosti može dovesti do stvarne u smislu da država određuje opseg i namjenu poslova koji se financiraju iz proračuna“ (Badjun, 2000: 671).

Govoreći o načinima na koji vjerske zajednice prikupljaju sredstva za svoje djelovanje Jelčić prepoznaje sljedeće sustave financiranja: „a) sustav vlastitih prihoda, b) sustav dobrovoljnih prihoda i pomoći, c) sustav crkvenih doprinosa, d) sustav financiranja iz proračuna države i e) sustav crkvenih poreza“ (Jelčić dr, 1998). U državama koje su odabrale model suradništva između države i vjerskih zajednica ne postoji jednoznačnost u modelu financiranja, već se vjerske zajednice financiraju različitim kombinacijama navedenih sustava, ali jedan je uvijek dominantan. Financijsku ovisnost o državi možemo prepoznati ukoliko se vjerska zajednica većim dijelom za svoje djelovanje mora oslanjati na sredstva iz državnog proračuna.

Osim ranije opisane klasifikacije država formalno-empirijskom metodom s obzirom na odnos vjerskih zajednica i države, Ramboud ih je klasificirao i prema načinu financiranja vjerskih zajednica. Pa tako ih možemo promatrati kao države koje izravno financiraju crkve i religijske zajednice, države koje imaju crkveni porez i države u kojima se crkve i religijske zajednice financiraju samo iz osobnih priloga vjernika (Špehar, 2009: 54, cit. prema Ramboud 2004).

4.1. Financiranje iz isključivih osobnih priloga vjernika

Sustav dobrovoljnih prihoda kroz donacije, stipendije i prikupljanje sredstava od vjernika koje prikupljaju vjerske zajednice prisutan je u različitim oblicima u svim državama, no u Litvi, Letoniji, Sloveniji, Malti i Francuskoj on predstavlja dominantni način financiranja. Iako se u ovim državama vjerske zajednice dominantno financiraju na ovaj način, važno je istaknuti kako ipak dio troškova, osobito koji se tiču uzdržavanja svećenstva ili plaća u obrazovanju podmiruje država. Tako u Sloveniji i Malti država financira rad Katoličkog bogoslovnog fakulteta, kao katoličke škole, dok u Litvi država isplaćuje plaće vjeroučiteljima, kao i učiteljima i profesorima u

katoličkim školama. Isto tako, država u ovim zemljama isplaćuje vjerskim zajednicama najamnine ili naknade za nekretnine koje vjerske zajednice ustupaju državi na korištenje ili koje su u vrijeme komunizma nasilno oduzete vjerskim zajednicama (Marasović i dr, 2007).

Tako i Francuska, koja je često primjer stroge odvojenosti crkve i države također neizravno transferira velike iznose vjerskim zajednicama. U prvom redu to su sredstva za održavanje sakralnih objekata izgrađenih prije 1905. i tada donesenog Zakona o odvajanju kulta i kulture, iako postoje neke iznimke za objekte izgrađene i nakon donošenja navedenog zakona. Osim toga vjerske zajednice u Francuskoj „obavljaju čitav niz društveno korisnih djelatnosti koje država obilno financira“ (Marasović i dr, 2007: 578). Stoga govoreći o modelu financiranja kroz sustav vlastitih prihoda najčišći primjer takvog financiranja u Europskoj uniji ipak se nalazi u Letoniji. Vjerske zajednice tamo rijetko kada primaju ikakvu financijsku pomoć države te za razliku od ostalih navedenih zemalja u kojima je ovakav model financiranja dominantan najviše se oslanjaju na financijsku pomoć svojih vjernika i članova.

4.2. Države koje imaju crkveni porez

Crkveni porez kao model financiranja vjerskih zajednica sam po sebi nije jedinstven te je njegova implementacija u praksi uvjetovana povijesnim odnosima vjerskih zajednica i države, ustavom i zakonima pojedinih država te različitim modelima poreznih sustava. Iz navedenoga je jasno kako nije moguće dati jednoznačnu definiciju crkvenoga poreza. Najznačajniji modeli crkvenog poreza koji će se obraditi u ovom radu jesu njemački model crkvenog poreza implementiran u porezni sustav saveznih država, austrijski model crkvenih doprinosa neovisan o austrijskim poreznim tijelima te talijanski model financiranja vjerskih zajednica kroz poreze (Jelčić i dr, 1998: 398-405).

U Njemačkoj pravo na ubiranje crkvenog poreza utvrđeno je Temeljnim zakonom iz 1949. godine prema kojem vjerska društva u skladu sa zakonima pojedine savezne države imaju pravo na ubiranje poreza. Navedeno pravo detaljno je uređeno ugovorima između države i vjerskih zajednica, a pojedine savezne države konačno reguliraju konkretna pitanja provedbe u posebnim zakonima (dbk.de, 2019). U svim saveznim državama crkveni porez obračunava se kao prirez porezu na dohodak, što rezultira time da građani s većim primanjima koji plaćaju više poreza

državi, ujedno plaćaju i više crkvenog poreza. Crkveni porez iznosi 8 – 9 %, ovisno o saveznoj državi. Vjerske zajednice imaju zakonsku mogućnost samostalno organizirati i provoditi ubiranje crkvenog poreza, ali iz praktičnih razloga u većini slučajeva to za njih čine tijela javne vlasti za što naplate određenu proviziju koja obično iznosi između 2 i 4 % od ukupne sume prikupljenih poreza. Tako je Evangelička Crkva u Njemačkoj koja je u 2017. godini kroz crkveni porez prikupila 5,6 milijardi eura, za usluge prikupljanja navedenoga poreza državi platila 180 milijuna eura provizije (kirche+finanzen.de 2019). Govoreći o Njemačkoj, koja se najčešće spominje zbog sustava crkvenih poreza, bitno je spomenuti i kako vjerske zajednice značajan dio financijskih sredstava ostvaruju kroz sustav vlastitih prihoda, odnosno „prihoda ostvarenih gospodarenjem vlastitom imovinom“ (Marasović i dr, 2007: 577).

Za razliku od Njemačke u kojoj vjerske zajednice imaju mogućnost samostalno organizirati prikupljanje poreza, ali to pravo uglavnom ne koriste, nego se oslanjaju na tijela javne vlasti, u Austriji vjerske zajednice samostalno organiziraju prikupljanje crkvenih doprinosa, tzv. *Kirchenbeitrag*. Službe zadužene za naplatu crkvenog doprinosa postoje sukladno Uredbi o crkvenom doprinosu na razini pojedinih biskupija, a u svom radu ne mogu računati na pomoć državnih vlasti radi utvrđivanja stvarne osnovice za obračun crkvenih doprinosa, nego su primorani oslanjati se na informacije koje vjernici daju samostalno. Osim poteškoća s ustanovljenjem stvarne porezne osnovice za obračun i prikupljanje crkvenih doprinosa, manjkavost austrijskog modela očituje se i u samim troškovima Službi za naplatu crkvenog doprinosa na koje se troši 10 – 15 % prikupljenih sredstava (Šinković, 2015: 343-352). U 2017. godini biskupije su u Austriji kroz crkvene doprinose prikupile 461 milijun eura, što čini gotovo 76 % ukupnih prihoda ostvarenih u 2017. godini. Prihodi od crkvenih doprinosa predstavljaju stabilan izvor prihoda koji na godišnjoj razini ne bilježi veća odstupanja te ima tendenciju rasta, što vjerskim zajednicama koje ubiru crkvene doprinose omogućuje planiranje troškova i investicija (kirchenfinanzierung.katholisch.at, 2019).

Kao ni u primjeru Austrije, ni kod Italije nije moguće govoriti o crkvenom porezu kakav je prisutan u Njemačkoj. Sustav financiranja vjerskih zajednica u Italiji od 1.1.1990. nije ekskluzivno vezan uz vjerske zajednice, nego je uklopljen u širi sustav poznat kao *otto per mille* prema kojem svaki građanin Italije koji je obveznik poreza na dohodak može odlučiti gdje želi usmjeriti 0,8 % iznosa

od ukupnog poreza koji je dužan platiti. Razlika u odnosu na prethodno spomenute njemačke i austrijske modele je što se ne radi o dodatnom poreznom opterećenju za porezne obveznike, a koji plaćaju samo pripadnici vjerskih zajednica, nego o iznosu koji se može usmjeriti prema vjerskoj zajednici ili pak državi za specijalne i humanitarne svrhe (Jelčić i dr, 1998: 403-405).

4.3. Direktno financiranje crkve i religijskih zajednica

Direktno financiranje vjerskih zajednica, odnosno model financiranja vjerskih zajednica iz državnog proračuna kao posljednji promatrani model karakterističan je prije svega za vjerske zajednice koje imaju službenu državnu religiju, odnosno crkvu. Tako u Grčkoj država osigurava plaće klericima i drugim osobama u službi Pravoslavne Crkve, te daje godišnji novčani prilog Apostolskoj dobrotvornosti i Atenskoj katedrali. U Češkoj i Slovačkoj država kroz Ministarstva osigurava plaće te zdravstveno i mirovinsko osiguranje svećenstva, troškove katoličkih škola te plaće vjeroučitelja i službenika u karitativnim ustanovama Katoličke Crkve (Marasović i dr, 2007).

U Danskoj Evangeličko-luteranska Crkva predstavlja službenu nacionalnu crkvu koja također uživa određene benefite u vidu pokrivanja većeg dijela plaća svećenstva i crkvenih službenika, održavanja građevina u vlasništvu crkve te ostale potrebe nacionalne crkve koje se ne uspijevaju pokriti varijabilnim crkvenim porezom koji se obračunava i nacionalni crkvi dodjeljuje na općinskoj razini (Jelčić i dr, 1998: 402).

5. Financiranje vjerskih zajednica u Republici Hrvatskoj

Vjerske zajednice se u Republici Hrvatskoj financiranju izravno kroz transfere iz državnog proračuna, te se stoga Republika Hrvatska prema Ramboudovoj klasifikaciji smješta u skupinu država „koje direktno financiraju crkve i religijske zajednice (Grčka, Belgija i francuske pokrajine Alsace i Moselle)” (Špehar, 2009: 54). Ipak prema istraživanju Pew Research Center iz 2017. godine samo se 40 % građana Republike Hrvatske slaže s financiranjem Katoličke Crkve iz državnog proračuna dok financiranje ostalih vjerskih zajednica iz državnog proračuna podržava 34 % građana (pewforum.org, 2019).

Kao što je ranije opisano, Republika Hrvatska je prvo pravno rješavala pitanje položaja Katoličke Crkve u Hrvatskoj, te samim tim i način financiranja, a zatim se rješavanje odnosa države i vjerskih zajednica proširilo i na ostale vjerske zajednice, stoga je model uspostavljen 90-ih godina s Katoličkom Crkvom prenesen na cjelokupni sustav. Zanimljivo kako trenutni model financiranja nije bio prvotno rješenje te se do njega došlo tek kasnije. Naime, Ugovor o gospodarskim pitanjima, kako navodi Eterović, u svom se prvom nacrtu značajno razlikovao od kasnijeg nacrtu koji je na kraju i pretvoren u Ugovor o gospodarskim pitanjima te i danas na snazi. Prvi nacrt se temeljio na drugačijim načelima te se njime prvenstveno rješavalo pitanja povrata imovine oduzete Katoličkoj Crkvi. Ovaj nacrt je pretpostavljao „da će Republika Hrvatska Katoličkoj Crkvi vratiti određena dobra koja su neophodna za njezinu djelatnost, a „za druga koja će biti nemoguće vratiti, država bi se obvezala osigurati neke gospodarske olakšice, te omogućiti da 1 % već obveznog poreza fizičkih osoba, prema slobodnom izbor građana poreznih obveznika, bude namijenjen Katoličkoj Crkvi, drugim crkvama i vjerskim zajednicama ili nekoj državnoj ustanovi humanitarnog značaja“ (Eterović, 2004: 17-18).

Međutim, ipak se odustalo od ovog prvotnog modela koji bi pripadao modelu financiranja kroz poreze te bi imao najviše sličnosti s talijanskim modelom rješavanja financiranja vjerskih zajednica koji je i nadahnu autore nacrtu. Mješovito crkveno-državno povjerenstvo je nakon nekoliko konzultacija na kojima su raspravljali o ovom rješenju ipak odlučilo „da se ni na posredan način ne dira u porezni sustav Republike Hrvatske“ (Eterović, 2004: 18). Iz tog razloga se pribjeglo

drugačijem pristupu u rješavanju ovog pitanje koji je u konačnici dovelo do hrvatskog modela financiranja vjerskih zajednica.

Financiranje vjerskih zajednica u Republici Hrvatskoj kao model financiranja izravno iz državnog proračuna konačno je uređeno Ugovorima između Svete Stolice i Republike Hrvatske, Zakonom o pravnom položaju vjerskih zajednica te posebnim ugovorima koje vjerske zajednice sklapaju s Republikom Hrvatskom. Kako je već ranije obrazloženo, Zakon razlikuje vjerske zajednice koje za svoje djelovanje uživaju dodatnu financijsku pomoć države te s njome sklapaju posebne ugovore, a kojih je osam s ukupno 19 vjerskih zajednica.⁹ Stoga je moguće govoriti o postojanju trostrukog sustava financiranja.

5.1. Financiranje registriranih vjerskih zajednica

Prvi sustav predstavlja financiranje vjerske zajednice koje su registrirane te se nalaze u evidenciji vjerskih zajednica, no nemaju sklopljene posebne ugovore s RH te se na njihovo financiranje primjenjuje isključivo Zakon o pravnom položaju vjerskih zajednica. Prema čl. 17. on određuje kako se vjerske zajednice „u Republici Hrvatskoj financiraju iz: državnog proračuna i proračuna jedinica lokalne i područne regionalne (samouprave) i b) vlastitih izvora“ (Šinković, 2015: 89).

⁹ 1. 20. prosinca 2002. godine sa Srpskom pravoslavnom Crkvom (Narodne novine, br. 196/2003)
2. 20. prosinca 2002. godine s Islamskom zajednicom (Narodne novine, br. 196/2003 i 86/2014 – ispravak)
3. 4. srpnja 2003. godine s Evangeličkom Crkvom u Republici Hrvatskoj i Reformiranom kršćanskom (kalvinskom) Crkvom u Hrvatskoj (Narodne novine, br. 196/2003)
4. 4. srpnja 2003. godine s Evanđeoskom pentekostnom Crkvom u Republici Hrvatskoj (koja zastupa još dvije crkve: Crkvu Božju u Republici Hrvatskoj i Savez Kristovih pentekostnih Crkava u Republici Hrvatskoj), Kršćanskom adventističkom Crkvom u Republici Hrvatskoj (koja zastupa još jednu crkvu: Reformni pokret adventista sedmog dana) i Savezom baptističkih crkava u Republici Hrvatskoj (koji zastupa još jednu crkvu: Kristovu Crkvu) (Narodne novine, br. 196/2003)
5. 29. listopada 2003. godine s Bugarskom pravoslavnom Crkvom u Hrvatskoj, Hrvatskom starokatoličkom Crkvom i Makedonskom pravoslavnom Crkvom u Hrvatskoj (Narodne novine, br. 196/2003)
6. 6. listopada 2010. godine s Koordinacijom židovskih općina u Republici Hrvatskoj (Narodne novine, br. 4/2012)
7. 27. listopada 2011. godine sa Židovskom vjerskom zajednicom Bet Israel u Hrvatskoj (Narodne novine, br. 4/2012)
8. 12. rujna 2014. godine sa Savezom crkava „Riječ života“, Crkvom cjelovitog evanđelja i Protestantskom reformiranom kršćanskom Crkvom u Republici Hrvatskoj (Narodne novine, br. 112/2014)

Isti članak Zakona predviđa mogućnost neposrednog financiranja iz javnih izvora kao i posredno financiranje kao svojevrsnu pomoć države vjerskim zajednicama koje se očituje u „oslobađanju od plaćanja poreza“ (Vukojičić Tomić, 2014: 222). Tako je vjerskim zajednicama moguće odobriti sredstva iz državnog proračunu „čija će se godišnja visina određivati ovisno o vrsti i značaju njenih vjerskih objekata (kulturnom, povijesnom, umjetničkom i sl.), te o djelovanju vjerske zajednice na odgojno-obrazovnom, socijalnom, zdravstvenom i kulturnom području i njenom doprinosu nacionalnoj kulturi, kao i humanitarnom i općekorisnom djelovanju vjerske zajednice“ (Hrvatski sabor, 2019). Osim toga „vjerskoj zajednici može se iz državnog proračuna i proračuna jedinica lokalne samouprave i proračuna jedinica područne (regionalne) samouprave dodjeljivati i namjenska potpora, osobito za izgradnju i obnovu objekata vjerske zajednice“ (Hrvatski sabor, 2019).

5.2. Financiranje vjerskih zajednica koje su sklopile ugovore od zajedničkog interesa s Republikom Hrvatskom

U drugu skupinu pripadaju ranije spomenutih 19 vjerskih zajednica koje, osim sredstva koje mogu osigurati kroz financiranja opisana Zakonom, sredstva za svoje financiranje pribavljaju i na načine koji su određeni ugovorima o pitanjima od zajedničkog interesa sklopljenim s Vladom RH. Ono što je zajedničko svim ugovorima je uvjet za izvođenje vjerskog obrazovanja u javnim osnovnim i srednjim školama te posljedično financiranje izvođenja izdvajanjem novčanih sredstava „za plaće vjeroučitelja (i sve što im uz to pripada po zakonskim propisima) koji su zaposleni u javnim osnovnim i srednjim školama u kojima podučavaju vjeronauk“ (Šinković, 2015: 266). Isto je i s izvođenjem vjerskog odgoja i izdvajanjem novčanih sredstava iz proračuna jedinica lokalne samouprave (gradova) „za plaće vjeroučitelja (i sve što im uz to pripada po zakonskim propisima) koji su zaposleni u javnim predškolskim ustanovama u kojima podučavaju vjerski odgoj“ (Šinković, 2015: 266). Osim toga, sve vjerske zajednice koje imaju sklopljene ugovore s Vladom RH imaju određene iznose koji se isplaćuju iz državnog proračuna za namjene: „uzdržavanje svećenika i drugih vjerskih službenika, pastoralno djelovanje i dušobrižničku skrb, troškove izgradnje i uzdržavanja crkava, crkvenih zgrada i vjerskih središta, koja nisu u popisu kulturnih dobara te doprinos za karitativnu djelatnost vjerskih zajednica“ (Odgovor Vlade RH, 2018). Uz to, Ministarstvo kulture posebno brine za uzdržavanje sakralnih objekata koja su u popisu kulturnih

dobara svih vjerskih zajednica. Ipak, postoje značajne razlike u potpisanim ugovorima, stoga slijedi prikaz specifičnosti koje su potpisane u ugovorima vezanima za financiranje.

Prvi potpisani ugovor o zajedničkim pitanjima između vjerske zajednice i Republike Hrvatske je Ugovor između Vlade Republike Hrvatske i Srpske pravoslavne Crkve u Republici Hrvatskoj o pitanjima od zajedničkog interesa.¹⁰ Članak 22. tog Ugovora određuje kako se za obavljanje dušobrižničkog rada, kojeg obavlja pet sveštenih osoba, Republika Hrvatska obvezuje mjesečno isplaćivati iz godišnjeg državnog proračuna iznos koji odgovara dvjema bruto osnovicama za izračun plaća javnih i državnih službenika i namještenika pomnoženim s brojem sveštenih osoba. Sljedeći članak istog Ugovora predviđa da će se Srpskoj pravoslavnoj Crkvi za promicanje općeg dobra mjesečno iz državnog proračuna davati iznos koji odgovara dvjema bruto osnovicama za izračun plaća javnih i državnih službenika i namještenika pomnoženim s brojem parohija, čiji broj Episkopski savjet Srpske pravoslavne Crkve u Hrvatskoj dostavlja svake godine do 1. studenoga ovlaštenom državnom uredu.¹¹ U slučaju kada jedna parohija opslužuje tri ili više parohija navedeni iznos se uvećava za 25 % za tu parohiju.¹²

Dana 20. prosinca, kada i sa Srpskom pravoslavnom Crkvom, Vlada Republike Hrvatske potpisuje Ugovor o zajedničkim interesima i s Islamskom zajednicom.¹³ Prema čl. 22. navedenog Ugovora između Vlade Republike Hrvatske i Islamske zajednice u Republici Hrvatskoj o pitanjima od zajedničkog interesa za dušobrižnički rad, Mešihat Islamske zajednice u Hrvatskoj određuje jednog imama, a Republika Hrvatska će mjesečno iz godišnjeg proračuna davati iznos koji odgovara dvjema bruto osnovicama za izračun plaća javnih i državnih službenika i namještenika. Za djelovanje na promicanju općeg dobra Republika Hrvatska se člankom 23. obvezala mjesečno davati iz godišnjeg državnog proračuna iznos koji odgovara dvjema bruto osnovicama za izračun plaća javnih i državnih službenika i namještenika pomnožen s brojem džemata, koliko postoji u Republici Hrvatskoj, a čiji popis Mešihat svake godine do 1. studenoga dostavlja ovlaštenom

¹⁰ Narodne novine, broj 196/2003

¹¹ „U taj popis neće ulaziti parohije koje nemaju stalnog paroha, kao i novoosnovane parohije koje u gradu broje manje od 1500 vjernika, a na selu manje od 500. Parohija je u 2002. godini bilo 63, a 2012. godine 68“ (Šinković, 2015: 228).

¹² „Samo je 27 parohija dobilo povećani iznos od 25 %“ (Šinković, 2015: 229).

¹³ Narodne novine, broj 196/2003 i 86/14 - Ispravak

državnom uredu. „U taj opis neće ulaziti džemati koji nemaju stalnog imama, kao i novoosnovani džemati koji u gradu broje manje od 300 vjernika, a na selu manje od 100“ (Šinković, 2015: 231).¹⁴

Zajednički Ugovor između Vlade Republike Hrvatske i Evangeličke Crkve u Republici Hrvatskoj i Reformirane kršćanske Crkve u Republici Hrvatskoj o pitanjima od zajedničkog interesa sklopljen je 4. srpnja 2003¹⁵. Njime se određuje kako će Republika Hrvatska za djelovanje na promicanju općeg dobra godišnje iz državnog proračuna davati „iznos koji odgovara: Evangeličkoj Crkvi u Republici Hrvatskoj 180, a Reformiranoj kršćanskoj Crkvi u Hrvatskoj 190 bruto osnovica za izračun plaća javnih i državnih službenika i namještenika“ (Šinković, 2015: 236).

Istog dana potpisan je još jedan zajednički ugovor, onaj s Evandeosko pentekostnom Crkvom u Republici Hrvatskoj, koja zastupa još dvije crkve: Crkvu Božju u Republici Hrvatskoj te Savez Kristovih pentekostnih crkava u Republici Hrvatskoj; Kršćanskom adventističkom Crkvom u Republici Hrvatskoj, koja zastupa još jednu crkvu: Reformirani pokret adventista sedmoga dana te i sa Savezom baptističkih crkava u Republici Hrvatskoj, koji zastupa još jednu crkvu: Kristovu crkvu. Člankom 23. Ugovora između Vlade Republike Hrvatske i Evandeoske (pentekostne) Crkve u Republici Hrvatskoj, Kršćanske adventističke Crkve u Republici Hrvatskoj i Saveza baptističkih crkava u Republici Hrvatskoj o pitanjima od zajedničkog interesa država se obvezala godišnje iz državnog proračuna isplaćivati: Evndeoskoj (pentekostnoj) Crkvi u Republici Hrvatskoj 168 (Crkvi Božjoj 30, Evandeoskoj (pentekostnoj) Crkvi 98, Kristovim pentekostnim crkvama 40), Kršćanskoj adventističkoj Crkvi u Republici Hrvatskoj 224 (Kršćanskoj adventističkoj Crkvi 189, Reformiranom pokretu 35), Savezu baptističkih crkava u Republici Hrvatskoj 171 (Savezu baptističkih crkava 141, Kristovim crkvama 30) bruto osnovica za izračun plaća javnih i državnih službenika i namještenika za djelovanje na promicanju općeg dobra (Narodne novine, br. 196/03).

Dana 29. listopada 2003. godine potpisan je zajednički ugovor s: Bugarskom pravoslavnom Crkvom u Hrvatskoj, Hrvatskom starokatoličkom Crkvom i Makedonskom pravoslavnom Crkvom u Hrvatskoj. Njime se država obvezuje godišnje izdavati sredstva iz proračuna za djelovanje na

¹⁴ „Demata je u 2002. godini bilo 20, a u 2012. godini 23.“

¹⁵ Narodne novine, broj 196/2003.

promicanju općeg dobra u iznosima koji odgovaraju: Bugarskoj pravoslavnoj Crkvi u Hrvatskoj 31, Hrvatskoj starokatoličkoj Crkvi u Hrvatskoj 38, Makedonskoj pravoslavnoj Crkvi u Hrvatskoj 133 bruto osnovica za izračun plaća javnih i državnih službenika i namještenika (Narodne novine, broj 196/2003, 141/04).

Ugovor između Vlade Republike Hrvatske i Koordinacije židovskih općina u Republici Hrvatskoj o pitanjima od zajedničkog interesa sklopljen je 6. studenoga 2010. godine.¹⁶ Članka 24. tog Ugovora određuje „da bi židovske općine mogle na doličan način nastaviti svoje djelovanje na promicanju općega dobra, Republika Hrvatska će mjesečno svakoj židovskoj općini dati iz državnog proračuna iznos koji odgovara jednoj bruto osnovici za izračun plaća javnih i državnih službenika i namještenika (Narodne novine, 4/12).“¹⁷

Dana 27. listopada 2011. godine sklopljen je Ugovor između Vlade Republike Hrvatske i Židovske vjerske zajednice Bet Israel u Hrvatskoj o pitanjima od zajedničkog interesa. Njime je dogovoreno da će za djelovanje na promicanju općeg dobra Republika Hrvatska godišnje iz državnog proračuna davati iznos ovoj vjerskoj zajednici koji odgovara 80 bruto osnovica za izračun plaća javnih i državnih službenika i namještenika (Narodne novine, 4/12).

Posljednji ugovor koji je Vlada Republike Hrvatske sklopila s vjerskim zajednicama potpisan je 12. rujna 2014. godine, a nosi naziv Ugovor između Vlade Republike Hrvatske i Saveza crkava „Riječ života“, Crkve cjelovitog evanđelja i Protestantske reformirane kršćanske Crkve u Republici Hrvatskoj o pitanjima od zajedničkog interesa.¹⁸ Njime se država obvezuje za djelovanje na promicanju općeg dobra godišnje iz državnog proračuna isplaćivati iznos koji odgovara: Savezu crkava „Riječ života“ 64, Crkvi cjelovitog evanđelja 26 i Protestantskoj reformiranoj kršćanskoj Crkvi u Republici Hrvatskoj 31 bruto osnovicu za izračun plaća javnih i državnih službenika i namještenika.

¹⁶ Narodne novine, broj 4/2012.

¹⁷ U vrijeme sklapanja ovog Ugovora, Koordinaciju židovskih općina u Republici Hrvatskoj činilo je 10 općina.

¹⁸ Narodne novine 112/2014,

Ono što se uočava analizom svih 8¹⁹ sklopljenih ugovora su razlike u financiranju između Srpske pravoslavne Crkve u Republici Hrvatskoj i Islamske zajednice u Republici Hrvatskoj s jedne strane i ostalih vjerskih zajednica koje su također sklopile ugovore s Vladom Republike Hrvatske. Razlike su vidljive u dijelu koje se odnosi na dušobrižničku skrb, za koju se kod Srpske pravoslavne Crkve i Islamske zajednice prema ugovoru izdvajaju posebna sredstva prema uvjetima dogovorenima ugovorima, dok se za ostale zajednice ta sredstva osiguravaju unutar fiksno ugovorenih iznosa u broju bruto osnovica za izračun plaća javnih i državnih službenika i namještenika koji se isplaćuju iz državnog proračuna. Osim toga, ugovori sa Srpskom pravoslavnom Crkvom i Islamskom zajednicom uzimaju u obzir nastanak novih parohija odnosno demata s obzirom na čiji se broj isplaćuju mjesečno iznosi dviju bruto osnovica za izračun plaća javnih i državnih službenika i namještenika, što u ostalim ugovorima nije slučaj jer su u njima dogovoreni godišnji fiksni brojevi bruto osnovica za izračun plaća javnih i državnih službenika i namještenika kao što je vidljivo u tablici 1. Iznimka je Ugovor s Koordinacijom židovskih općina prema kojoj se svakoj općini mjesečno isplaćuje iznos jedne bruto osnovice za izračun plaća javnih i državnih službenika i namještenika.

¹⁹ 1. Ugovor između vlade Republike Hrvatske i Srpske pravoslavne Crkve u Republici Hrvatskoj o pitanjima od zajedničkog interesa (Narodne novine, br. 196/2003)
2. Ugovor između Vlade Republike Hrvatske i Islamske zajednice u Hrvatskoj o pitanjima od zajedničkog interesa (Narodne novine, br. 196/2003 i 86/2014 – ispravak)
3. Ugovor između Vlade Republike Hrvatske i Evangeličke Crkve u Republici Hrvatskoj i Reformirane kršćanske Crkve u Hrvatskoj o pitanjima od zajedničkog interesa (Narodne novine, br. 196/2003)
4. Ugovor između Vlade Republike Hrvatske i Evanđeoske (pentekostne) Crkve u Republici Hrvatskoj, Kršćanske adventističke Crkve u Republici Hrvatskoj i Saveza baptističkih crkava u Republici Hrvatskoj o pitanjima od zajedničkog interesa (Narodne novine, br. 196/2003)
5. Ugovor između Vlade Republike Hrvatske i Bugarske pravoslavne Crkve u Hrvatskoj, Hrvatske starokatoličke Crkve i Makedonske pravoslavne Crkve u Hrvatskoj o pitanjima od zajedničkog interesa (Narodne novine, br. 196/2003)
6. Ugovor između Vlade Republike Hrvatske i Koordinacije židovskih općina u Republici Hrvatskoj o pitanjima od zajedničkog interesa (Narodne novine, br. 4/2012)
7. Ugovor između Vlade Republike Hrvatske i Židovske vjerske zajednice Bet Israel u Hrvatskoj o pitanjima od zajedničkog interesa (Narodne novine, br. 4/2012)
8. Ugovor između Vlade Republike Hrvatske i Saveza crkava „Riječ života“, Crkve cjelovitog evanđelja i Protestantske reformirane kršćanske Crkve u Republici Hrvatskoj o pitanjima od zajedničkog interesa (Narodne novine, br. 112/2014)

Tablica 1: Prikaz fiksnog broja bruto osnovica dodijeljenih pojedinoj vjerskoj zajednici

Naziv vjerske zajednice	Godišnji iznos ²⁰
Evangelička Crkva u Republici Hrvatskoj	180
Reformirana kršćanska (kalvinska) Crkva u Hrvatskoj	190
Evandeoska pentekostna Crkva u Republici Hrvatskoj	98
Crkva Božja u Republici Hrvatskoj	30
Savez Kristovih pentekostnih crkava u Republici Hrvatskoj	40
Kršćanska adventistička Crkva u Republici Hrvatskoj	189
Reformirani pokret adventista sedmoga dana	35
Savez baptističkih crkava u Republici Hrvatskoj	141
Kristova Crkva	30
Bugarska pravoslavna Crkva u Hrvatskoj	31
Hrvatska starokatolička Crkva	38
Makedonska pravoslavna Crkva u Republici Hrvatskoj	133
Koordinacija židovskih općina u Republici Hrvatskoj	108
Židovska vjerska zajednica Bet Israel u Hrvatskoj	80
Savez crkava „Riječ života“	64
Crkva cjelovitog evanđelja	26
Protestantska reformirana Crkva u Republici Hrvatskoj	31

Izvor: Ugovori između Vlade Republike Hrvatske i vjerskih zajednica

Ipak, nejasan ostaje ključ po kojem su se iznosi ugovarali, jer kao što je vidljivo u tablici 2 ne može se povući poveznica između broja vjernika prema popisu pučanstva i iznosima koje vjerske zajednice primaju iz državnog proračuna, a drugih službenih podataka o pripadnicima vjerskih zajednica nema javno dostupnih. Uz to, u tablici su prikazane 4 vjerske skupine koje obuhvaćaju 19 vjerskih zajednica koje imaju sklopljene ugovore s Vladom Republike Hrvatske o pitanjima od zajedničkog interesa. Razlog za objedinjivanje vjerskih zajednica u ove 4 skupine je način na koji

²⁰ Godišnji iznos koji se isplaćuje iz državnog proračuna u broju bruto osnovica za izračun plaća javnih i državnih službenika i namještenika.

su u Popisu pučanstva prikazani pripadnici vjerskih zajednica. Naime, postoje samo kategorije katolici, pravoslavci, protestanti, ostali kršćani, muslimani, židovi, istočne religije, agnostici i skeptici, nisu vjernici i ateisti, ne izjašnjavaju se te nepoznato. Stoga su u tablici 2 vjerske zajednice raspoređene u pravoslavne crkve, protestantske i kršćanske vjerske zajednice, židovske vjerske zajednice te islamske vjerske zajednice. Pravoslavne crkve pokazuju zbirne podatke udjela izdvojenih sredstava u ukupnim sredstvima upućenim vjerskim zajednicama iz državnog proračuna za Srpsku pravoslavnu Crkvu, Bugarsku pravoslavnu Crkvu te Makedonsku pravoslavnu Crkvu. Kategorijom Protestantske i kršćanske vjerske zajednice obuhvaćene su: Evangelička Crkva, Reformirana kršćanska kalvinska Crkva, Evandeoska pentekostna Crkva u RH, Crkva Božja, Savez Kristovih pentekostnih Crkva u RH, Hrvatska starokatolička Crkva, Savez baptističkih crkava u RH, Reformirani pokret adventista sedmog dana, Kršćanska adventistička Crkva, Kristova Crkva, Crkva cjelovitog evanđelja, Protestantska reformirana kršćanska Crkva u RH, Savez crkava Riječ života. Kategorija židovske vjerske zajednice obuhvaća Koordinaciju židovskih općina i Židovsku vjersku zajednicu Bet Israel.

Tablica 2: Odnos broja vjernika i isplaćenih sredstava iz proračuna

Skupina vjerskih zajednica	Udio u stanovništvu	Udio u isplaćenim sredstvima vjerskim zajednicama (2015)	Udio u isplaćenim sredstvima vjerskim zajednicama (2016)
Pravoslavne crkve	4,40 %	2,62 %	3,30 %
Protestantske i kršćanske vjerske zajednice	0,64 %	1,39 %	1,76
Židovske vjerske zajednice	0,01 %	0,24 %	0,30 %
Islamske vjerske zajednice	1,47 %	0,74 %	0,93 %

Izvor: Popis pučanstva iz 2011. godine i Odgovor Vlade Republike Hrvatske.

5.3. Financiranje Katoličke Crkve u Republici Hrvatskoj

Financiranje Katoličke Crkve u Republici Hrvatskoj uređeno je sklapanjem četiri međunarodna ugovora između Svete Stolice i Republike Hrvatske. Kod analiziranja načina financiranja Katoličke Crkve u Hrvatskoj treba uzeti u obzir sadržaje sva četiri ugovora iako jedan od ugovora, Ugovor o gospodarskim pitanjima, ima primarnu svrhu uređenja dvostrukog izvora financiranja „Katoličke Crkve u Republici Hrvatskoj: 1) povratak oduzete imovine, zamjena ili naknada u novcu za onu imovinu koja neće biti vraćena ili zamijenjena i 2) novčani iznos koji će Republika Hrvatska godišnje osiguravati Katoličkoj Crkvi” (Eterović, 2004: 301). Razlog je što su neka pitanja financiranja djelovanja Katoličke Crkve riješena i kroz ostala tri ugovora, a ne samo Ugovor o gospodarskim pitanjima.

Ugovorom o pravnim pitanjima „Republika Hrvatska priznaje i jamči Katoličkoj Crkvi pravo na dušobrižništvo vjernika koji se nalaze u zatvorima, bolnicama, lječilištima, sirotištima i svim ustanovama za zdravstvenu i društvenu skrb, bilo da su javnoga bilo privatnog značenja” (hbk.hr, 2019). Nadalje, određuje se kako će se to pitanje urediti posebnim Ugovorom, što je konačno uslijedilo 2005. godine sklapanjem Ugovora o dušobrižništvu u bolnicama i ostalim zdravstvenim ustanovama, te ustanovama socijalne skrbi između Hrvatske biskupske konferencije i Vlade Republike Hrvatske.

Tim ugovorom je uređen način financiranja dušobrižništva vjernika Katoličke Crkve člankom 4. koji navodi kako će Vlada Republike Hrvatske „osigurati sredstva u iznosu od 1.000 kuna po svakoj bolnici i ustanovi mjesečno”(vlada.gov.hr, 2019). Sredstva za tu namjenu nalaze se u proračunu „na poziciji Ministarstva zdravlja A788001 Duhovna pomoć u bolnicama i ustanovama socijalne skrbi od 2007. godine. Od 2012. godine sredstva se planiraju u okviru aktivnosti A797006 Duhovna pomoć u bolnicama na poziciji Ministarstva zdravlja i u okviru aktivnosti A788001 Duhovna pomoć u bolnicama i ustanovama socijalne skrbi na poziciji Ministarstva socijalne politike i mladih” (Ministarstvo financija, 2019). U tablici 2 su prikazani izdaci za duhovnu pomoć od 2007. godine, no treba uzeti u obzir da su to izdaci za duhovnu pomoć koju ne provodi samo Katolička Crkva, kao što je ranije prikazano u analizi ugovora sklopljenih između Vlade RH i vjerskih zajednica.

Tablica 3: Izdvajanja Ministarstva za duhovnu pomoć u bolnicama i ustanovama socijalne skrbi

Godina	Iznos (u HRK)
2007.	410.000,00
2008.	1.474.000,00
2009.	1.608.000,00
2010.	1.466.000,00
2011.	1.616.000,00
2012.	860.000,00
2013.	1.600.000,00
2014.	1.678.000,00
2015.	1.608.000,00
2016.	1.608.000,00
2017.	1.608.000,00
Ukupno	15.536.000,00

Izvor: Državni proračun Republike Hrvatske

Temeljem Ugovora o dušobrižništvu katoličkih vjernika, pripadnika oružanih snaga i redarstvenih službi Republike Hrvatske Katolička Crkva također prima sredstva iz proračuna. Sredstva se isplaćuju za plaće zaposlenih Vojnog ordinarijata, a broj i visinu naknade za rad definira spomenuti Ugovor. Vojni ordinarij koji upravlja Vojnim ordinarijatom je u osobnim primanjima izjednačen s plaćom djelatne vojne osobe čina general bojnika, a generalni vikar prima plaću kao i djelatna vojna osoba čina brigadir. Biskupijski vikar, kancelar i ekonom primaju plaće u visini plaće djelatne vojne osobe čina pukovnika. Tajnik Vojnog ordinarijata i vojni kapelani su u osobnim „primanjima izjednačeni s plaćom djelatne vojne osobe osobnog čina bojnika“ (Šinković, 2015: 104). U Republici Hrvatskoj u 2019. godini djelatnost vojnog i policijskog kapelana obavljaju 43 osobe dok službu župnog vikara pri Vojnom ordinarijatu vrši 1 osoba, a pomoćnika kapelana 21 osoba (vojni-ordinarijat.hr, 2019). Ugovor predviđa zaposlenje i dviju osoba zaduženih za brigu o kućanstvu te određuje da ostale osobe na službi u Vojnom ordinarijatu imaju naknade za rad

izjednačene s „plaćom vojnih službenika i vojnih namještenika sukladno njihovim kvalifikacijama i odredbama Zakona o službi u Oružanim snagama Republike Hrvatske²¹“ (Šinković, 2015: 140-141).

Sredstva koja se isplaćuju Katoličkoj Crkvi temeljem Ugovora o suradnji na području odgoja i kulture nisu zanemariva. Sredstvima Ministarstva kulture se tako financiraju objekti Katoličke Crkve koji predstavljaju spomenike kulture, dok se plaće vjeroučitelja u javnim školama kao i plaće za zaposlene u katoličkim školama i visokoškolskim ustanovama isplaćuju iz sredstava Ministarstvo znanosti, obrazovanja i sporta. To nije ništa neuobičajeno, jer kako je ranije opisano, na isti se način financiranju plaće vjeroučitelja ostalih vjerskih zajednica koji s RH imaju sklopljene ugovore, kao i plaće zaposlenika u osnovnim i srednjim vjerskih školama s pravom javnosti kao i na vjerskim visokoškolskim ustanovama. Ipak, s obzirom na broj katoličkih vjernika u RH i vjeroučitelja katoličkog vjeronauka je najviše u odnosu na vjeroučitelje ostalih vjerskih zajednica, pa stoga prema procjeni Ministarstva obrazovanja i sporta, od ukupno izdvojenih 230,3 milijuna kuna u 2013. godini iz državnog proračuna za plaće vjeroučitelja, procjenjuje se da iznos rashoda za učitelje katoličkog vjeronauka iznosi 207,3 milijuna kuna (Ministarstvo financija, 2014).

Zadnjim potpisanim ugovorom između Republike Hrvatske i Svete Stolice, Ugovorom o gospodarskim pitanjima, „osim redovne doznake iz državnog proračuna za pastoralni rad Katoličke Crkve, predviđen je i povrat oduzete imovine“ (Vlada Republike Hrvatske, 2018). Povrat oduzete imovine odnosi se na imovinu „koja je Katoličkoj Crkvi oduzeta u vrijeme jugoslavenske komunističke vladavine“ (Eterović, 2004: 302). Ugovor određuje kako će se ta imovina vratiti Katoličkoj Crkvi u naravi i u razumnom roku te „da će se u roku od šest mjeseci po stupanju na snagu ovoga Ugovora biti priređen popis imovine koja će biti vraćena te označen rok povrata“ (Eterović, 2004: 302). Uz to, Ugovorom se određuje kako će „Republika Hrvatska naći odgovarajuću zamjenu za dio dobara koji nije moguće vratiti“ te „predviđa da će Republika Hrvatska isplaćivati pravnim osobama Katoličke Crkve naknadu u novcu za ostalu imovinu koja neće biti vraćena“ (Eterović, 2004: 303).

²¹ Narodne novine, br. 73/13

S obzirom da je Zakonom o naknadi za imovinu oduzetu za vrijeme jugoslavenske komunističke vladavine uređeno područje povrata imovine drugačije nego Ugovorom o gospodarskim pitanjima, koji nudi više mogućnosti za povrat nego Zakon, „Katolička Crkva je stavljena u povoljniji položaj u odnosu na ostale ovlaštenike na naknadu za imovinu oduzete za jugoslavenske komunističke vladavine u RH“ (Staničić, 2015: 80). Spomenuta naknada u novcu isplaćuje se u četiri godišnja obroka s pozicije Ministarstva financija, A539214 Naknada pravnim osobama Katoličke Crkve za oduzetu imovinu od 2006. godine. U tablici 3 su prikazane isplaćene naknade u razdoblju od 2006. do 2017. godine, i kao što je vidljivo, radi se o varijabilnoj kategoriji s obzirom na visinu prihoda.

Tablica 4: Godišnji iznos isplaćene naknade pravnim osobama Katoličke Crkve za oduzetu imovinu

Godina	Iznos (u HRK)
2006	1.000.000,00
2007.	8.437.778,00
2008.	7.580.381,82
2009.	4.781.883,67
2010.	4.219.412,50
2011.	5.318.393,21
2012.	7.240.728,00
2013.	16.176.013,35
2014.	15.540.605,88
2015.	14.854.119,84
2016.	2.337.225,29
2017.	1.919.452,48
Ukupno	89.405.994,04

Izvor: Državni proračun Republike Hrvatske

Osim navedenog, najveće izdatke države prema Katoličkoj Crkvi ipak predstavljaju sredstava državnog proračuna koja se mjesečno transferira Katoličkoj Crkvi u iznosu koji odgovara dvjema prosječnim bruto plaćama pomnoženim s brojem župa u Republici Hrvatskoj s namjerom da KC u RH na doličan način može nastaviti svoje djelovanje na promicanju općeg dobra. Taj novčani

iznos „namijenjen je uzdržavanju klera i drugih crkvenih službenika, izgradnji i održavanju crkava i pastoralnih središta koja nisu u popisu spomenika kulture te karitativnoj djelatnosti Katoličke Crkve” (Eterović, 2004: 312). U tablici se može vidjeti kako se taj iznos mijenja na godišnjoj razini, a te fluktuacije ovise o visini prosječne bruto plaće koja je podložna promjenama, ali i broju župa.²² Osim toga na visinu iznosa utjecala je odredba Ugovora kojom je iznos dviju prosječnih bruto plaći u razdoblju od 1999. godine do kraja 2008.godine bio uvećan za 20 % „u svrhu rješavanja mirovinskog osiguranja članova klera, redovnika i redovnica koji su navršili 65 godina života, a čije mirovinsko osiguranje do sada nije sustavno riješeno“ (Šinković, 2008: 147).

Tablica 5: Godišnji iznos isplaćene naknade namijenjene uzdržavanju klera i drugih crkvenih službenika, izgradnji i održavanju crkava i pastoralnih središta koja nisu u popisu spomenika kulture te karitativnoj djelatnosti Katoličke Crkve

Godina	Plaćeni iznos (u HRK)	Iznos kojeg se Crkva odrekla (u HRK)
2003.	185.000.000,00	
2004.	246.142.000,00	
2005.	261.780.000,00	
2006.	307.865.792,69	
2007.	315.000.000,00	
2008.	314.480.920,89	
2009.	250.999.999,98	50.000.000,00
2010.	265.203.112,01	18.500.000,00
2011.	245.000.000,00	49.734.500,83
2012.	245.000.000,00	43.888.576,00
2013.	288.888.576,00	
2014.	292.194.000,00	
2015.	295.330.800,00	
2016.	285.660.728,00	10. 000.000,00
2017.	299.452.680,00	

²² Njihov se broj određuje tako što Hrvatska biskupska konferencija svake godine do 1. prosinca dostavlja ovlaštenome državnom uredu točan popis župa. U taj popis ne ulaze novoosnovane župe koje u gradu broje manje od 3000 vjernika, a na selu manje od 1000 vjernika.

Ukupno	4.097.998.609,57	172.123.076,83

Izvor: Državni proračun Republike Hrvatske

5.4. Problemi trenutnog modela financiranja

Analizirajući trenutni model financiranja vjerskih zajednica u Republici Hrvatskoj korisno je uzeti u obzir zanimljive rezultate istraživanja provedenoga od strane Pew Research Center u razdoblju od lipnja 2015. do srpnja 2016. godine (pewforum.org, 2019). Prema navedenom istraživanju 69 % građana Republike Hrvatske stava je kako se vjerske institucije previše fokusiraju na novac i moć, a čak 72 % građana smatra kako se vjerske institucije previše bave politikom. Kod oba navedena pokazatelja vjerske institucije u Republici Hrvatskoj najgore stoje prema uspoređivanim državama Srednje i Jugoistočne Europe. Razlog tomu može se naći u netransparentnosti i neracionalnom korištenju javnog novca na kojeg Špehar upozorava, a koji svoj uzrok ima u ovakvom modelu financiranja vjerskih zajednica (Špehar, 2013).

Iako su vjerske zajednice dužne podnositi izvješća o utrošenim sredstvima nadležnim državnim institucijama, ta izvješća nisu javno dostupna. S obzirom da se radi o javnom novcu, koji se prikuplja od građana, postavlja se pitanje zašto se informacije o njihovim sredstvima ne objavljuju javno. Ovo ukazuje na ranije spomenuti problem koji se javlja s ovim modelom financiranja, a to je da su vjerske zajednice odgovorne vlasti, odnosno, državnim institucijama, kojima daju na uvid potrošnju svojih sredstava, a ne i svojim članovima koji do tih podataka ne mogu doći. Analizom Izvještaja o izvršenju državnog proračuna mogu se utvrditi iznosi upućeni vjerskim zajednicama, no ti izdaci postoje u proračunu samo kao zbirni podaci, koji daju vrlo šture informacije, koliko je u određenoj godini sredstava usmjereno vjerskim zajednicama s obzirom na sljedeće proračunske aktivnosti:

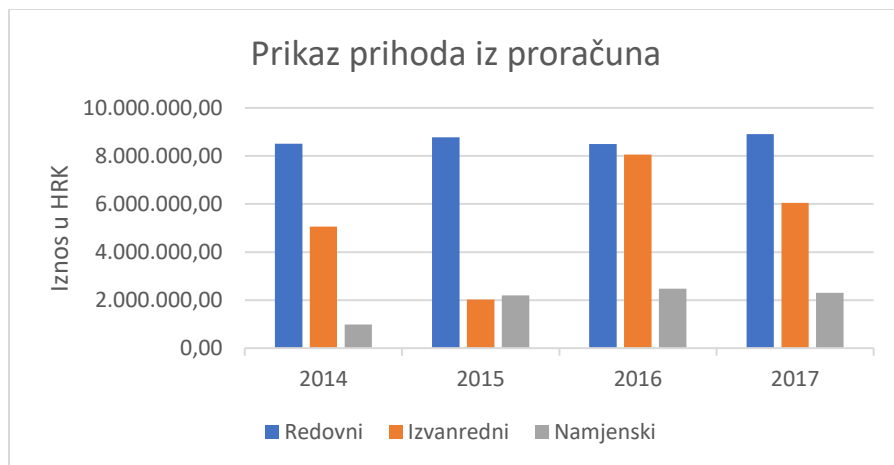
1. A872003 Poticaji prema ugovorima Vlade RH i vjerskih zajednica
2. A539026 Međunarodni sporazum - Sveta Stolica i RH
3. A539214 Naknada pravnim osobama Katoličke Crkve za oduzetu imovinu
4. A797006 Duhovna pomoć u bolnicama
5. A788001 Duhovna pomoć u bolnicama i ustanovama socijalne skrbi (mfin.hr, 2019).

S obzirom na ranije opisane financijske aspekte Ugovora između Republike Hrvatske i Svete Stolice, potrebno je pojasniti aktivnost pod nazivom Međunarodni sporazum – Sveta Stolica i RH. Ova kategorija obuhvaća sredstva osigurana Ugovorom o gospodarskim pitanjima namijenjena za pastoralni rad. Sredstva iz ostalih proračunskih aktivnosti²³ također proizlaze iz Međunarodnih sporazuma između Svete Stolice i RH, stoga je naziv za aktivnost Međunarodni sporazumi – Sveta Stolica i RH neadekvatan i nejasan.

Unatoč uočenom nedostatku transparentnosti, moguće je vidjeti i primjere koji to opovrgavaju. Jedan takav primjer je primjer Dubrovačke biskupije koja objavljuje javno svoja financijska izvješća te pokazuje kako je ovaj problem našao odjeka i među samim vjerskim zajednicama. Osim podataka o javnim sredstvima, ona javnosti daje na uvid i ostale načine financiranja, ali i za koje potrebe ta sredstva odlaze. Analizom izvješća za 2014., 2015., 2016. te 2017. godinu može se uočiti dodatna manjkavost pojedinosti iz podataka Ministarstva financija o državnom proračunu. Konkretno, iz izvješća se može uočiti kako biskupija osim redovnih primanja za ranije navedene proračunske aktivnosti iz javnih izvora prima sredstva i od donacija iz proračuna Grada, izvanredne prihode iz državnog proračuna za zaostatke iz prijašnjih razdoblja te namjenske prihode iz državnog proračuna za obnovu kulturnih dobara kao što je prikazano na grafikonu 1 (dubrovačka-biskupija.hr, 2019). Iz navedenih izvješća također je vidljiv i udio javnih sredstava u ukupnim prihodima Dubrovačke biskupije te oni prelaze 50% (dubrovačka-biskupija.hr, 2019).

Grafikon 1: Prikaz prihoda Dubrovačke biskupije iz proračuna

²³Izuzev aktivnosti A872003 - Poticaji prema ugovorima Vlade RH i vjerskih zajednica koji se odnosi isključivo na vjerske zajednice koje su sklopile ugovore s Vladom RH o pitanjima od zajedničkog interesa.

Izvor: Dubrovačka biskupija

Još jedan problem koji se može pojaviti kod ovakvog modela financiranja je problem nepoštivanja ugovora od strane Republike Hrvatske, te posljedično neisplaćivanje ugovorenih iznosa prema vjerskim zajednicama. Problem je tim veći ako se radi o vjerskoj zajednici koja većinski udio prihoda prima iz državnog proračuna. Iako zvuči kao potencijalni problem, odgovor Vlade Republike Hrvatske na zastupničko pitanje Anke Mrak Taritaš otkriva da je tako nešto itekako moguće te da se već dogodilo. Naime, u opisu izdataka iz državnog proračuna prema vjerskim zajednicama Vlada navodi kako se „odredbe Ugovora između Svete Stolice i Republike Hrvatske o gospodarskim pitanjima i Sporazuma o načinu izvršavanja određenih financijskih obveza Republike Hrvatske prema Katoličkoj Crkvi u razdoblju 2000. – 2003. nisu u cijelosti poštivale te da je Republika Hrvatska bila je dužna nadoknaditi Hrvatskoj biskupskoj konferenciji dug u iznosu 230.180.577,64 kuna“ (Vlada Republike Hrvatske, 2018).

6. Stavovi predstavnika vjerskih zajednica o modelu financiranja

Kompleksnost i izazove modela financiranja vjerskih zajednica u Republici Hrvatskoj potvrdili su i ispitanici s kojima su provedeni intervjui u okviru ovog rada. Svi ispitanici se slažu da je uređenje odnosa Katoličke Crkve, a potom i vjerskih zajednica i države predstavljao značajan povijesni događaj kojim je uređen pravni status vjerskih zajednica. Ipak između vjerskih zajednica postoje značajne razlike u iskustvima, stavovima i mišljenjima vezanima uz trenutni model financiranja. Najčešća zamjerka koju su predstavnici vjerskih zajednica izdvajali je problem rješavanja pitanja državne imovine. Ovo pitanje je za neke vjerske zajednice od velikog značaja, posebno one zajednice kojima je za vrijeme Jugoslavije oduzeto i nacionalizirano vlasništvo nad imovinom koja im je pripadala. Taj problem posebno ističu sugovornici iz Katoličke Crkve, Evangeličke Crkve te Koordinacije židovskih općina.

Način rješavanja problema povrata, zamjene ili naknade za oduzetu imovinu Katoličke Crkve rješava se na ranije opisani način koji je dogovoren Ugovorom o gospodarskim pitanjima između Svete Stolice i Republike Hrvatske. Unatoč tomu, ovo je problem koji je još uvijek vrlo aktualan i koji i danas stvara tenzije u odnosu Katoličke Crkve i Republike Hrvatske. Razlozi zašto se neke nekretnine ne mogu vratiti su često bili nedovoljno objašnjeni i potkrepljeni, a adekvatne zamijene koje su izvršene često nisu bile ni približne vrijednosti kao one koje su oduzete, tumači Hren. Uz to, u javnosti se namjerno govorilo kako država Katoličkoj Crkvi daruje nekretninu, bez da se naglasi kako se ne radi o darivanju već zamijeni za oduzetu nekretninu koju ne može vratiti. Na taj način država manipulira javnosti i stvara dojam kako se građanima nešto oduzima kako bi se poklonilo Katoličkoj Crkvi, te se stvara negativna slika o Katoličkoj Crkvi u javnosti, navodi ispitanik iz Katoličke Crkve. Uz to, u ranije iznesenim prikazima naknada iz državnog proračuna za oduzetu imovinu, ali i razgovora s gospodinom Hrenom, jasno je da Katolička Crkva teško može biti zadovoljna načinom provedbe tog dijela Ugovora. Naknada se dodjeljuje na netransparentan način i po nerazumljivom ključu, te se iznosi za pojedine godine razlikuju i za 15 milijuna kuna godišnje. Ono što predstavlja poseban problem je tumačenje pojma pravedna naknada. Tumačenje tog pojma je „pitanje političke odluke, a ne pitanje ekonomske vrijednosti“ (Hren, 2019) te za Katoličku Crkvu i Republiku Hrvatsku nema isto značenje pa se oko tumačenja tog pojma vode neke od najvećih rasprava (Hren, 2019).

U ugovorima između Vlade Republike Hrvatske i Evangeličke Crkve kao i Koordinacije židovskih općina pitanje povrata oduzete imovine se ne spominje, te stoga ove vjerske zajednice to pitanje rješavaju prema Zakonu o naknadi za imovinu oduzetu za vrijeme jugoslavenske komunističke vladavine. Obje zajednice su vrlo nezadovoljne načinom na koji se riješilo pitanje povrata imovine ili naknade za istu te izražavaju nezadovoljstvo jer se pitanje njihove nelegalno oduzete imovine nije rješavalo posebno kao s Katoličkom Crkvom. Friedrich ističe kako je upravo pitanje povrata imovine razlog zašto je njihova zajednica dugi niz godina odbijala sklopiti ugovor s Vladom Republike Hrvatske te da taj problem i danas, još uvijek nije riješen i izglađen.

Razlog zbog kojeg je Koordinacija ipak sklopila ugovor s Vladom Republike Hrvatske i pristala na ponuđeni iznos koji će im se isplaćivati iz državnog proračuna je interes malih općina unutar koordinacije kojima to u nekim slučajevima predstavlja većinski prihod (Friedrich, 2019). Stabilnost prihoda koju model financiranja osigurava, posebno malim zajednicama ili manjim organizacijskim jedinicama unutar vjerskih zajednica je pozitivna strana ovakvog modela financiranja oko koje se predstavnici svih intervjuiranih vjerskih zajednica slažu. No, predstavnici vjerskih zajednica nemaju isto saznanja o načinu određivanja visine novčane naknade koja je određena ugovorima. Dok neki smatraju da je visina pravedna, određena pravilnim kriterijima prema broju pripadnika pojedinih vjerskih zajednica na popisu pučanstva, drugi smatraju da je to nepravedno jer je popis pučanstva neobvezatan te ne daje potpunu sliku o pripadnicima pojedine vjerske zajednice, treću skupinu čine ispitanici koji priznaju da nisu sigurni prema kojim kriterijima je Vlada Republike Hrvatske došla do iznosa koji im je određen ugovorom.

Između vjerskih zajednica postoje velike razlike u udjelu sredstava iz javnih izvora u ukupnim prihodima vjerske zajednice, budući da navedeni udijeli variraju od 4 % do 95 %. Razumljivo je stoga da nemaju sve vjerske zajednice istu pregovaračku poziciju s državom u odnosu na druge te da nisu u jednakoj mjeri financijski ovisne o državi, no svi ispitanici se slažu da se unatoč udjelu javnih sredstava država ne miješa u unutarnja pitanja vjerskih zajednica, te ne narušava autonomiju istih. Ipak, iz razgovora s predstavnikom Katoličke Crkve može se zaključiti da država stvaranjem diskursa, manipuliranjem s medijima kroz pozivanje novinara i davanja povjerljivih i netočnih

informacija za vrijeme trajanja pregovora koji idu u nepovoljnom smjeru za državu, ipak pokušava vršiti utjecaj i stvoriti pritisak na donošenje odluka vjerskih zajednica.

Osim razlika u udjelu javnih sredstava u ukupnim financijama, vjerske zajednice se razlikuju i u dojmu prema samom modelu financiranja. Mišljenja su čak dijametralno suprotna. Isključivo pozitivna su iskustva i mišljenja predstavnika Islamske zajednice koji hrvatski model financiranja smatraju jednim od najboljih, „ako ne i najboljim koji nije samo mrtvo slovo na papiru već je i funkcionalan u praksi“ (Botonjić i Meškić, 2019). S predstavnicima Islamske zajednice koji ovaj model financiranja predlažu na svojim međunarodnim skupovima kao prijedlog dobrog rješenja i za druge države, slaže se i predstavnik Kršćanske adventističke Crkve koji također smatra da hrvatski model financiranja može biti primjer drugim državama. S druge strane sugovornik iz Židovske općine model komentira kao „katastrofalan, diskriminatoran te on preferira neke vjerske zajednice“ (Friedrich, 2019). Nasuprot tome, stručnjak iz Katoličke Crkve trenutni model smatra „mutnim, te nejasnim“ (Hren, 2019). Razlog tomu Hren nalazi u premalom uključivanju struke te političkim igrama.

Jedinstveni pogled vjerskih zajednica ne postoji ni po pitanju modela financiranja u drugim članicama Europske unije. Dok sugovornici iz Islamske zajednice smatraju austrijski ili čak njemački model lošijim rješenjem, predstavnik Katoličke Crkve za njega tvrdi da je pravedniji, kao i predstavnici Pentekostne Crkve, Zagrebačke židovske općine te Evangeličke Crkve. No, biskup Berić smatra da implementacija njemačkog modela nije moguća „zbog okolnosti i mentaliteta hrvatskog društva“ (Berić, 2019). Osim toga, predstavnik Saveza baptističkih Crkava napominje kako je „prije donošenja zakona i sklapanja ugovora bilo prijedloga s naše strane o drugačijim modelima, ali to je bilo prilično naivno s naše strane jer je model već bio određen“ (Mraz, 2019.) Model na koji gospodin Mraz aludira je talijanski model za koji smatra da je mogao poslužiti kao uzor za stvaranje hrvatskog pravednijeg modela financiranja. Zanimljivo je da, osim toga, kad se sugovornicima ponudi alternativa između njemačkog i talijanskog modela te im se izlože temeljne razlike, posebno na povezanost odabira vjerske zajednice kojoj građani daju dio prihoda i članstvo u zajednici, odnosno mogućnost izlaska iz zajednice u njemačkom modelu i anonimnosti u talijanskom modelu u kojem je bitan samo broj poreznih obveznika koji su odabrali određenu kategoriju za transferiranje dijela svojih plaća, ipak dolazi do većih simpatija

prema talijanskom modelu od strane predstavnika Evangeličke Crkve, Židovske vjerske zajednice, Pentekostne Crkve kao i Adventističke Crkve. Uz to, uočava se kako sugovornici nisu dovoljno upoznati s drugim modelima. Njemački porezni model je svima načelno poznat, no kad se postavilo pitanje o austrijskom i talijanskom modelu, neki sugovornici su ipak priznali vlastito neupoznatost s istima.

Na pitanje o transparentnosti i objavljivanju izvješća o načinu korištenja sredstava iz javnih izvora, ispitanici uglavnom sustav smatraju transparentnim s obzirom da su oni dužni, i to redovno čine, nadležnom državnom tijelu dostavljati izvještaj o utrošku javnih sredstava te imaju iskustva i s kontrolama i provjerama od strane nadležnih državnih tijela. Ipak dio ispitanika izražava nezadovoljstvo jer Katolička Crkva to nije dužna činiti, što se pokazalo netočnom informacijom, jer i Katolička Crkva od 2010. godine Ministarstvu financija dostavlja Financijski izvještaj o primljenim i upotrijebljenim sredstvima iz državnog proračuna. Unatoč tome, Friedrich smatra da ti izvještaji nisu transparentni i da se radi o „površnim izvještajima s previše općenitim kategorijama“ (2019). No, na pitanje zašto ta izvješća onda nisu javno dostupna nego uvid u njih ima samo nadležno državno tijelo, ispitanici su uglavnom krivcem navedenog smatrali Katoličku Crkvu kojoj tako nešto sigurno nije u interesu te su naglašavali kako oni svoja izvješća redovito sastavljaju, troškove pravdaju te dostavljaju Ministarstvu financija

Ono što je dio ispitanika naglasio u kontekstu stavova građana prema modelu financiranja vjerskih zajednica su udruga civilnog društva te njihovo financiranje. Dio ispitanika smatra nepravednim da se u javnosti kritizira javno financiranje vjerskih zajednica dok se s druge strane brani javno financiranje udruga civilnog društva čiji se programi kose sa svjetonazorima pripadnika njihove vjerske zajednice. Uz to smatraju kako bi se udruge civilnog društva trebale obuhvatiti kao kategorija za odabir u scenariju promjene modela financiranja vjerskih zajednica te bi se građanima trebala dati mogućnost da ne financiraju udruge koje se kose s njihovim svjetonazorom ili stavovima.

Na pitanje o mogućnosti inicijative od strane njihove vjerske zajednice za promjenom trenutnog modela ukoliko ovaj već ne smatraju adekvatnim, ispitanici koji su pokazali nezadovoljstvo uglavnom su odgovorili kako to ne ovisi o njima već Katoličkoj Crkvi te da se model neće mijenjati

jer to ne bi odgovaralo Katoličkoj Crkvi. Osim toga, smatraju kako ni država neće dirati u postojeći model zbog straha od Katoličke Crkve prema kojoj je model krojen. S druge strane, ispitanik iz Katoličke Crkve smatra kako model nije u najboljem interesu Katoličke Crkve te bi njemački model koji je pravedniji bio primjereniji. No iz odgovora glasnogovornika HBK-a na molbu za sudjelovanje u istraživanju može se uočiti kako ne postoji jedinstveni stav unutar same Hrvatske biskupske konferencije o pitanju financiranja jer on navodi kako „nismo u mogućnosti jednostrano komentirati Ugovor koji je na snazi i donositi jednostrane ocjene“ (Ancić, 2019).

7. Zaključak

Analiza pravnih akata, dokumenata kao i financijska analiza državnih proračuna ukazali su na izazove hrvatskog modela financiranja, nadopunjeni analizom iskustva i osvrtima predstavnika vjerskih zajednica mogla se uočiti manjkavost modela, ali i njegove prednosti zbog kojih je u konačnici ovakav model financiranja odabran, prvenstveno kako bi ponudio stabilnosti i uredio što prije pravni status vjerskih zajednica. Može se uočiti kako u Hrvatskoj postoje različite operacionalizacije i konkretizacije modela financiranja u pravu i praksi, te je razlika najviše vidljiva između Katoličke Crkve i ostalih vjerskih zajednica, zatim Srpske pravoslavne Crkve i Islamske vjerske zajednice i ostalih zajednica koje su s Vladom sklopile ugovor o područjima od zajedničkog interesa. Nije zanemariva ni pozicija između vjerskih zajednica koje s Vladom nemaju sklopljene ugovore u odnosu na one koje su svoj pravni status imale mogućnost tako urediti i posljedično si osigurati fiksna sredstva iz državnog proračuna. No, treba uzeti u obzir strukturu hrvatskog društva, broj vjernika i prošlost te onda ovakvi različite operacionalizacije i konkretizacije nisu nelogične.

U radu su prikazane mogućnosti koje se u okviru ovakvog ustavnog modela suradništva između države i vjerskih zajednica koji je odabran nude. Posebna pažnja posvećena je opisu njemačkog, austrijskog i talijanskog poreznog modela, s naglaskom na njemački i talijanski model koji za razliku od austrijskog ne vuku sa sobom neke pretpostavke koje bi zbog povijesnih okolnosti i prekinutog kontinuiteta odnosa između države i crkve bilo teško uspostaviti u Hrvatskoj. Upravo se inspirirajući talijanskim modelom financiranja razvijao prvi pokušaj uređivanja financiranja vjerskih zajednica, no od njega se u konačnici odustalo i krenulo u potpuno drugom smjeru. S druge strane, iako u Republici Hrvatskoj ne postoji adekvatna javna i akademska rasprava o financiranju vjerskih zajednica, ono malo tekstova što problematizira ovo područje zaključuje u korist njemačkog modela financiranja te u njemu vide primjer dobre suradnje između države i vjerskih zajednica (Badjun, Marasović i dr., Špehar, Šinković, i drugi).

Provedeni intervjui s predstavnicima vjerskih zajednica potvrdili su ranije iznesene manjkavosti trenutnog modela, ali također i pokazali da bi vjerske zajednice većim dijelom bile zadovoljnije pravednijim sustavom financiranja kroz poreze. Osim toga, provedeni razgovori s predstavnicima

vjerskih zajednica dali su neke nove uvide koja se ne mogu iščitati iz analize samih dokumenata, pravnih akata i financijskih izvješća, što je i bio cilj u korištenju metode intervjuiranja elita u ovom istraživanju. U prvom redu je to pitanje povrata imovine koje je za pojedine vjerske zajednice od izrazito velikog značaja jer se radi o imovini čije su vrijednosti ne samo enormne u financijskom smislu, već predstavljaju ogromno kulturno i povijeno bogatstvo, a konkretni iznosi vrijednosti se ni ne nude pa se stoga teško može bez intervjuja zaključiti koliko veliki problem predstavljaju za odnos vjerskih zajednica i države, ali i financiranje samih vjerskih zajednica. Može se isključiti kako je ovo posebno područje koje je tek potrebno dodatno analizirati i istražiti jer se radi o problemu koji otvara mnoga pitanja kojem bi se trebalo i moglo pristupiti iz raznih disciplina i pogleda.

Zaključak se može dati i o nepostojanju jedinstva između vjerskih zajednica, te nepostojanju potencijala za zajedničko zastupanje u smjeru države kako bi se pokrenule promjene za promjenom modela financiranja. To je razumljivo jer se radi o vjerskim zajednicama koje imaju u svom kretu različite poglede na pitanje financija, posjedovanje materijalnih dobara, ali i odnos članova prema uzdržavanju svoje vjerske zajednice i vjerskih službenika. Uz to, ispitanici su potvrdili da njihovi članovi, odnosno građani ni nisu potpuno svjesni načina na koji se vjerske zajednice financiraju, jer se radi o kompleksnom području, te o njemu dobivaju tek površne informacije iz medija, ali i sami ispitanici koji se nalaze u vodstvima zajednica i koji su natprosječno upućeni u ovu tematiku priznaju da nemaju dovoljno znanja i iskustva u ovom području. Osim toga, unutar samih zajednica mogući su različiti pogledi na ovu problematiku, što otežava inicijative za promjenom.

Dojam koji se može steći je da Katolička Crkva, koja s obzirom na broj vjernika u ukupnom stanovništvu te svoj povijesni i društveni značaj, ima najveći potencijal da bude pokretač promjena u uređenju modela financiranja, no da ona unutar sebe nema jedinstveni pogled na ovu problematiku te unutar njenih redova nedostaje dovoljno stručne rasprave o pitanju financiranja i evaluiranja postojećeg modela financiranja te teško da će u skoroj budućnosti doći do inicijative i s njihove strane za promjenom modela. Ipak, ostavlja se otvorena mogućnost da bude pokretač inkrementalnih promjena u vidu poboljšanja izvješćivanja prema javnosti po pitanju financiranja, boljeg komuniciranja i educiranja građana o korištenju financijskih sredstava jer nakon

dvadesetogodišnjeg iskustva rješavanja ovog područja s državom iza zatvorenih vrata može vidjeti plodove koji joj u vidu javnog mijenja i nepovjerenja članova ne idu u korist.

Literatura

1. Bađun, M. (2000) Financiranje crkve u Hrvatskoj: trebaju li nam crkveni porezi. *Financijska teorija i praksa*, 1332-3970.
2. Burnham, P.; Gilland, K.; Grant, W. i Layton-Henry, Z. (2004) *Metode istraživanja politike*, Zagreb: Fakultet političkih znanosti
3. Deutsche Bisschofskonferenz (2019) Kirchensteuer. <https://dbk.de/themen/kirche-und-geld/kirchensteuer/> Pristupljeno 30. kolovoz 2019.
4. Die Kirchensteuer – Kirchenfinanzen (2019) Die Kirchensteuer - Ein kurzer Überblick. <https://www.kirchenfinanzen.de/statistik/kirchensteuer.html> Pristupljeno 30. kolovoz 2019.
5. Dubrovačka- biskupija (2019) Godišnje financijsko izvješće 2016 – Dubrovačka biskupija. https://www.dubrovacka-biskupija.hr/izvjesca/2017_Dubrovacka_biskupija_Godisnje_financijsko_izvjesce.pdf Pristupljeno 30. Kolovoz 2019.
6. Dubrovačka- biskupija (2019) Godišnje financijsko izvješće 2017 – Dubrovačka biskupija. https://www.dubrovacka-biskupija.hr/portal/index.php?option=com_k2&view=item&id=5878:financijsko-izvje%C5%A1%C4%87e-dubrova%C4%8Dke-biskupije-za-2017-godinu&Itemid=750 Pristupljeno 30. Kolovoz 2019.
7. Dubrovačka biskupija (2019) Izvješće o godišnjem financijskom poslovanju 2014. http://www.dubrovacka-biskupija.hr/izvjesca/2014_Dubrovacka_biskupija_Godisnje_financijsko_izvjesce.pdf Pristupljeno 30.kolovoz 2019
8. Eterović, N. (2004) *Ugovori između Svete Stolice i Republike Hrvatske*. Zagreb: Hrvatska biskupska konferencija.
9. Hrvatski sabor (2019) Ustav Republike Hrvatske. *Narodne novine*, br. 56/90, 135/97, 8/98, 113/00, 124/00, 28/01, 41/01, 55/01, 76/10, 85/10, 05/14
10. Index.hr (2019) Napokon otkriveno u 10 godina crkvi smo dali 6 milijardi kuna. <https://www.index.hr/vijesti/clanak/Napokon-otkriveno-U-10-godina-crkvi-smo-dali-6-milijardi-kuna/783912.aspx> Pristupljeno 30. Kolovoz 2019

11. Jelčić, B., Jelčić, B., & Keller, M. (1998). *Porezni sustav i porezna politika*. Informator.
12. Landman, T. (2008) *Teme i metode komparativne politike*, Zagreb: Fakultet političkih znanosti
13. Maclure, J., & Taylor, C. (2011). *Secularism and freedom of conscience*. Harvard University Press.
14. Marasović, S., Klarić, M., & Balić, A. (2007). Crkveni porez kao oblik financiranja djelatnosti vjerskih zajednica. *Zbornik radova Pravnog fakulteta u Splitu*, 44(3-4), 573-596.
15. Milić, J. (2008). Pravni i činjenični status vjerskih zajednica u Republici Hrvatskoj. *Hrvatska pravna revija*, 3(2008), 9-15.
16. Miloš, M. (2014). Hrvatske vjerske zajednice u (protu) većinskoj prizmi svjetovne države. *Zbornik Pravnog fakulteta Sveučilišta u Rijeci*, 35(2), 651-677.
17. Ministarstvo financija (2019) Državni proračun – Arhiva. <http://www.mfin.hr/hr/drzavni-proracun-arhiva> Pristupljeno 30. kolovoz 2019.
18. Petek, Ana (2012). *Transformacija politike prema osobama s invaliditetom: primjena policy mreža* (neobjavljena doktorska disertacija). Zagreb: Fakultet političkih znanosti
19. Pew Research Center (2019) Religious Belief and National Belonging in Central and Eastern Europe. <https://www.pewforum.org/2017/05/10/views-on-religion-and-politics/> Pristupljeno 30. Kolovoza 2019.
20. Picq, Jean (2017) *Politika i religija. Čitati povijesti, rasvijetliti sadašnjost*; Zagreb: Fakultet političkih znanosti - Biblioteka Politička misao
21. Rambaud, Thierry (2013) Odvojenost crkve od države u Njemačkoj i Francuskoj: komparativna analiza. *Političke analize*, 4(15): 3 – 11.
22. Sokol, T., & Staničić, F. (2018). Pravni položaj Katoličke Crkve kao gospodarskog subjekta u pravu Europske unije i hrvatskom pravu. *Zbornik Pravnog fakulteta u Zagrebu*, 68(1), 31-60.
23. Staničić, F., *The Legal Status of Religious Communities in Croatian Law*, Zbornik Pravnog fakulteta u Zagrebu, vol. 64., br. 2, 2014., str. 244.
24. Šinković, Z. (2015) *Financiranje vjerskih zajednica* (neobjavljena doktorska disertacija). Zagreb: Pravni fakultet.

25. Špehar, H. (2009). Europeizacija i eurolaicizacija: ključne prekretnice u odnosima Europske Unije i crkava, religijskih zajednica i nekonfesionalnih organizacija. *Anali hrvatskog politološkog društva*, (06), 51-65.
26. Špehar, H. (2011). Odvojenost crkve i države. Prilog izučavanju politike i religije. *Politička misao: časopis za politologiju*, 48(4), 26-40.
27. Špehar, Hrvoje (2013) *Laičnost u Europi*. Zagreb: Politička kultura.
28. Špehar, H. (2013). Lica i naličja sekularizacije. *Političke analize*, 4(15), 19-22.
29. Ugovor između Svete Stolice i Republike Hrvatske o dušobrižništvu katoličkih vjernika, pripadnika oružanih snaga i redarstvenih službi Republike Hrvatske. *Narodne novine – Međunarodni ugovori*, broj 18/98
30. Ugovor između Svete Stolice i Republike Hrvatske o pravnim pitanjima. *Narodne novine – Međunarodni ugovori*, broj 2/97
31. Ugovor između Svete Stolice i Republike Hrvatske o suradnji na području odgoja i kulture.
32. Ugovor Vlade Republike Hrvatske Savezom crkava „Riječ života“, Crkvom cjelovitog evanđelja i Protestantском reformiranom kršćanskom Crkvom u Republici Hrvatskoj o pitanjima od zajedničkog interesa.. *Narodne novine*, br. 112/2014
33. Ugovor vlade Republike Hrvatske i Evanđeoske (pentekostne) Crkve u Republici Hrvatskoj, Kršćanske adventističke Crkve u Republici Hrvatskoj i Saveza baptističkih Crkava u Republici Hrvatskoj o pitanjima od zajedničkog interesa. *Narodne novine*, br. 196/2003
34. Ugovor Vlade Republike Hrvatske i Evangeličke Crkve u Republici Hrvatskoj Reformirane kršćanske Crkve u Hrvatskoj o pitanjima od zajedničkog interesa. *Narodne novine*, br. 196/2003
35. Ugovor Vlade Republike Hrvatske i Islamske zajednice u Hrvatskoj. *Narodne novine*, br. 196/2003
36. Ugovor Vlade Republike Hrvatske i Koordinacije židovskih općina u Republici Hrvatskoj o pitanjima od zajedničkog interesa. *Narodne novine*, br. 4/2012
37. Ugovor Vlade Republike Hrvatske i Srpske pravoslavne Crkve u Republici Hrvatskoj o pitanjima od zajedničkog interesa. *Narodne novine*, br. 196/2003
38. Ugovor Vlade Republike Hrvatske i Židovske vjerske zajednice Bet Israel u Hrvatskoj o pitanjima od zajedničkog interesa. *Narodne novine*, br. 4/2012

39. Ugovor Vlade RH i Bugarske pravoslavne Crkve u Hrvatskoj, Hrvatske starokatoličke Crkve i Makedonske pravoslavne Crkve u Hrvatskoj o pitanjima od zajedničkog interesa. *Narodne novine*, br. 196/2003
40. Ugovori između Svete Stolice i Republike Hrvatske o gospodarskim pitanjima *Narodne novine – Međunarodni ugovori*, broj 2/97
41. Vlada Republike Hrvatske (2019) Vlada RH. 172. (telefonska) sjednica Vlade Republike Hrvatske)<https://vlada.gov.hr/UserDocsImages//2016/Sjednice/Arhiva//9a.pdf>
Pristupljeno 30. kolovoz 2019.
42. Vojni ordinarijat u Republici Hrvatskoj (2019) Vojne i policijske kapelanije. <http://www.vojni-ordinarijat.hr/index.php/site/kapelanije> Pristupljeno 30. kolovoz 2019.
43. Vukojičić Tomić, T. (2014) Pravni i financijski aspekti položaja vjerskih zajednica u Republici Hrvatskoj. *Pravni vjesnik: časopis za pravne i društvene znanosti Pravnog fakulteta Sveučilišta JJ Strossmayera u Osijeku*, 30(3-4), 207-228
44. Zakon o naknadi za oduzetu imovinu za vrijeme jugoslavenske komunističke vladavine. *Narodne novine*, 92/96, 39/99, 42/99, 92/99, 43/00, 131/00, 27/01, 34/01, 65/01, 118/01, 80/02, 81/02
45. Zakon o pravnom položaju vjerskih zajednica. *Narodne novine*, 83/02, 73/13
46. Zec, S. (2010) Pravni temelji prisutnosti djelovanja Crkve u javnosti u Republici Hrvatskoj. *Riječki teološki časopis*, 6(2): 387 – 411.

Sažetak

Odnos države i vjerskih zajednica opsežan je i kompleksan fenomen, a model financiranja vjerskih zajednica u pojedinoj državi ima jednu od ključnih uloga u definiranju toga odnosa. S obzirom na neistraženost navedenoga područja u akademskim krugovima ovaj politološki rad daje doprinos u problematiziranju navedene teme, kako kroz objedinjenu analizu dostupnih dokumenata i stručne literature, tako i kroz intervjuiranje predstavnika vjerskih zajednica.

U Republici Hrvatskoj prisutan je model separacije i kooperacije države i vjerskih zajednica u kojem se vjerske zajednice prema određenom ključu, sukladno potpisanim ugovorima sa državom, barem djelomično financiraju izravno iz proračuna. Temelj navedenih ugovora predstavlja Zakon o pravnom položaju vjerskih zajednica, koji se pak u najvećoj mjeri ne primjenjuje na Katoličku Crkvu, koja odnos sa Republikom Hrvatskom ima uređen primarno kroz međunarodne ugovore sa Svetom Stolicom.

Među predstavnicima vjerskih zajednica obuhvaćenim ovim radom ne postoji jedinstven stav o trenutnom modelu, pri čemu svi ukazuju na određene prednosti, ali i brojne mane istoga, te izražavaju skepsu u skore promjene.

Ključne riječi

Vjerske zajednice, Republika Hrvatska, kooperacija, model financiranja vjerskih zajednica, državni proračun

Abstract

The relationship between the state and religious communities is a comprehensive and complex phenomenon, and the religious communities funding model in a particular country has a key role in defining this relationship. Due to the lack of research of this topic in academic work, this paper contributes to the problematisation of the topic, through a comprehensive analysis of available documents and professional literature, as well as through interviews of representatives of religious communities.

In the Republic of Croatia, there is a model of separation and cooperation between the state and religious communities, in which religious communities are, in accordance with signed treaties with the state, funded directly from the state budget. The basis of the aforementioned treaties is the Law on the Legal Position of Religious Communities, which in the greatest extent does not apply to the Catholic Church that has arranged its relationship with the Republic of Croatia primarily through international treaties with the Holy See.

Among the representatives of the religious communities covered in this paper, there is no unique view on the current model, whereby all respondents point to certain advantages, but also numerous disadvantages of the same, and express skepticism on the future possible changes.

Keywords

Religious communities, Republic of Croatia, cooperation, religious communities funding model, state budget